

**ISTRAŽIVANJE O MEDIJSKOM
IZVJEŠTAVANJU O RODNO
ZASNOVANOM NASILJU NAD
ŽENAMA U BOSNI I HERCEGOVINI**

Autorica

Elvira Mujkić Jukić

Prijevod

Aida Delić-Volas

Lektura

Nirmala Ajanović

Design

Sandin Međedović

Godina

2016

Izrada ove publikacije je podržana kroz projekat Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women) "Standardi i angažman za sprječavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini" koji je finansiran od Švedske razvojne agencije (Sida). Stajališta iznesena u ovoj publikaciji izražavaju mišljenje autorke, te nužno ne predstavljaju stavove UN Women, Ujedinjenih nacija ili bilo koje druge UN agencije.

SADRŽAJ

Rezime	5
1. Uvod	6
2. Metodologija	7
3. Međunarodni i domaći pravni okvir	9
3.1 Međunarodni standardi i preporuke	10
3.2 Domaći pravni okvir	11
4. Analiza rezultata istraživanja	12
4.1 Priče i autori: Kratke vijesti bez šireg konteksta	12
4.2 Vizualizacija: Nema priče a da ne vidimo o kome je riječ	15
4.3 Tema: Trpe li žene i drugo nasilje osim fizičkog?	17
4.4 Akteri: Počinilac nasilja glavni akter priče	19
4.5 Nasilje nad ženama: Popunjavanje stranica crne hronike ili društveni problem?	24
4.6 Studije slučaja: Brutalna ubistva i uvrnuti pojedinci	27
5. Zaključak	37
Preporuke	39

REZIME

Mediji o rodno zasnovanom nasilju izvještavaju gotovo svakodnevno, što je pozitivan pokazatelj da je taj problem prepoznat, ali je i razlog za analiziranje načina izvještavanja i odgovornosti medija u procesu pokretanja rasprave o nasilju nad ženama kao društvenom problemu. Ovo istraživanje je pokazalo nedostatke u radu medija kada je u pitanju izvještavanje o nasilju nad ženama i nasilju u porodici, kao što je nedovoljno posvećivanje pažnje tom društvenom problemu i njegovoj prevenciji ili čak i neetičko izvještavanje u osjetljivim slučajevima.

Analiza je pokazala da su češće prisutni kraći članci o konkretnim slučajevima nasilja nad ženama nego članci koji se tematski vežu za pojam nasilja nad ženama. Mediji ne pokreću teme o nasilju nad ženama nego izvještavaju o njima u kratkim vijestima onda kada dobiju informacije od izvora, što su najčešće policijski izvori ili nevladine organizacije. Fotografije koje se koriste za ilustraciju članaka većinom ne prikazuju krvave detalje i nisu neetične, ali uz svaki peti tekst je objavljena i jasna fotografija lica aktera priče, bilo da je to žena koja je pretrpjela nasilje, počinilac ili aktivista u toj oblasti. Tematski je najzastupljenije fizičko nasilje, što je vidljivo u gotovo polovini članaka obuhvaćenih analizom. Dok je fizičko i seksualno nasilje nad ženama zastupljeno u novinskim člancima i prepoznato kao problem, gotovo da i nema tekstova o drugim oblicima nasilja. Glavni akteri priča o nasilju nad ženama su većinom izvršioци nasilja, zatim po zastupljenosti slijede eksperti, pa onda osobe nad kojima je počinjeno nasilje. Glas žena koje su preživjele nasilje skoro pa i da se ne čuje.. Samo u pojedinim slučajevima je identitet osobe nad kojom je izvršeno nasilje bio etički zaštićen s jasnim naglaskom na osjetljivost situacije. U analiziranim člancima iz dnevnih novina oko jedna četvrtina tih članaka ima neku vrstu naglaska na pojmu „nasilje nad ženama“ ili „nasilje u porodici“. Članci koji su analizirani, a određeni su u okviru pretrage po ključnim frazama, bili su članci koji su jasnije prepoznali taj pojam, ali su tematski češće bili na primjer izvještaji s press konferencija nevladinih organizacija ili policije. Oko 20 posto članaka je na neki način propitivao stereotipe ili izlazio iz uobičajenog načina izvještavanja.

Može se sa sigurnošću reći da mediji rodno zasnovano nasilje nad ženama obilato iskorištavaju i da što je ono brutalnije, primamljivije je. Bosanskohercegovački mediji nisu lišeni senzacionalizma i iskorištavanja nasilja koje žene trpe u svojoj produkciji medijskih sadržaja i to treba hitno da promijene.

1. UVOD

Svaka druga žena u Bosni i Hercegovini je žrtva nekog oblika rodno zasnovanog nasilja od svoje petnaeste godine¹. Žene se suočavaju s različitim oblicima nasilja – od, na određen način, društveno prihvaćenog nasilja u porodici, do brutalnih ubistava zbog emocionalnih veza. Istraživanja su ustanovila da je psihičko nasilje najrasprostranjenije, dok iza njega slijedi fizičko nasilje.

Najšire je rasprostranjeno nasilje koje nad ženama vrše njihovi sadašnji ili bivši partneri, jer su oni počinioci tog nasilja u 71,5% slučajeva. U cjelini gledano, sfera intimnih partnerskih i porodičnih odnosa daleko je veći izvor opasnosti od nasilja za žene nego što je to šira zajednica. U BiH psihičko nasilje je tokom života proživjelo 42% žena starijih od 15 godina, fizičko 24%, a seksualno 6%².

Nasilje nad ženama je svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li počinitelj dijeli ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom³. To je neprihvatljivo za bilo koje društvo, pa i bosanskohercegovačko. Rodno zasnovano nasilje opstaje u BiH zbog duboko ukorijenjenih patrijarhalnih stavova o društvenoj ulozi žena i muškaraca, te još uvijek opšteprihvaćenog stava da ono predstavlja djelo manje društvene opasnosti i da je privatni problem žena i djece koji su mu izloženi ili su ga preživjeli. Mass mediji igraju ključnu ulogu u oblikovanju sveopšte društvene svijesti o tome, zbog načina na koji ga predstavljaju u svom sadržaju, jezika i narativa koji koriste, ali i publike do koje dolaze. Jedan od ciljeva ovog istraživanja je kroz analizu medijskog sadržaja ispitati da li su mediji svjesni te činjenice i da li teme rodno zasnovanog nasilja na odgovarajući način tretiraju i stavljaju u fokus svog izvještavanja.

Nesporno, nasilje nad ženama i djevojčicama je problem koji je izašao iz privatne u javnu sferu. O tome se izvještava u medijima i govori u društvu. Iz tog razloga je važno povesti debatu o odgovornosti medija i načinu na koji oni izvještavaju, pokreću i (ne)podržavaju raspravu o nasilju nad ženama i nasilju u porodici. U Bosni i Hercegovini postoji nedovoljno razvijena svijest o tome koja iskustva predstavljaju različite forme nasilja, te veliki broj žena ne percipira sebe kao žrtve nasilja. Tako 58% žena koje su bile izložene fizičkom nasilju tvrdi da nisu žrtve fizičkog nasilja. Još manji udio žena prepoznaje svoju izloženost psihičkom, ekonomskom i seksualnom nasilju⁴. Mediji trebaju uzeti aktivnu ulogu u edukaciji o nasilju prema ženama i nasilju u porodici.

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope je u posljednje dvije decenije pozivala na jednakost muškaraca i žena i u tom smislu ohrabivala medije na promicanje ravnopravnosti. Unatoč napretku koji je postignut u nekoliko evropskih zemalja, predrasude o ženama u medijima često ostaju negativne te su i dalje stereotipne i seksističke. Žene se povezuju s privatnim područjem života, domaćinstvom i porodičnim životom. Mediji često predstavljaju žene kao seksualne objekte. Kada govorimo o medijima u BiH, odnos prema ženama je licemjerman i tradicionalan, žene

¹ *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH*, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2013. godine

² *Isto*.

³ *Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, Vijeće Evrope, Istanbul, 2011. godine

⁴ *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH*, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2013. godine

su često marginalizovane i po zastupljenosti i tematski⁵.

Istraživanje koje je pred vama ima za cilj objasniti na koji način mediji u Bosni i Hercegovini izvještavaju o rodno zasnovanom nasilju. Tačnije, ovo istraživanje želi da oslika način na koji mediji izvještavaju o nasilju nad ženama kao i da u tom kontekstu ispita da li oni propituju stereotipe koji postoje u bosanskohercegovačkom društvu. Na osnovu dobijenih informacija, ovaj dokument predlaže praktične preporuke za rodno odgovorno, inkluzivno i kontekstualizirano izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju.

Ovo istraživanje je samo dio napora da nasilje nad ženama i nasilje u porodici budu zaustavljeni, a upravo je medijsko izvještavanje o toj temi u skladu s etičkim i profesionalnim standardima važno na tom putu.

2. METODOLOGIJA

Tokom istraživanja je korištena kombinacija kvantitativne i kvalitativne analize koja je obuhvatila analizu sadržaja, anketu s novinarima, polustrukturirane intervju s urednicima i studije slučaja. Analiza sadržaja kao kvantitativno-kvalitativna metoda je uključila printane i online medije, kao i televizijski program.

Analizirani su sljedeći mediji: dnevne novine (Dnevni avaz, Dnevni list, Oslobođenje i Nezavisne novine), online mediji (Klix, Buka i Bljesak) i televizije (FTV, RTRS, BNTV, TV1 i N1), u periodu od 1. januara do 30. juna 2016. godine. Istraživanje je urađeno u periodu od jula do oktobra 2016. godine. Ukupno su analizirana 302 novinska članka, iz dnevnih novina i online portala. Iz press clippinga koji je prikupljao Ured UN Women u BiH analizirana su 193 članka. Dodatno, koristeći digitalni arhiv Infobiro⁶, ključni izrazi „nasilje nad ženama” i „nasilje u porodici” u pretrazi su dali dodatne članke, njih 27 ukupno, u istom vremenskom periodu.

Online portali su na pretragu iste dvije fraze dali dodatne članke za analizu, njih 82. Svi članci su kodirani, a određeno je pet analitičkih kategorija:

a) Priča – Krenuvši od pitanja ko je autor ili autorica članka, cilj je bio da se ustanovi da li češće o nasilju nad ženama i nasilju u porodici pišu žene ili muškarci, da li su tekstovi potpisani i originalni, da li su to prenesene vijesti, kratki, srednji ili dugi tekstovi, kojeg su najčešće novinarskog žanra.

b) Vizualizacija izvještaja / fotografija – Ispitano je da li je članak ilustrovan, da li su to scene nasilja, fotografije lica subjekta ili neutralne fotografije, zbog toga što fotografija uz članak vizualno podržava tekst i zbog toga i ona treba da poštuje etičke i profesionalne standarde izvještavanja.

5 Analiza BH novinara je pokazala da se, u okviru istraživanja o učestalosti pojavljivanja žena u medijima, četvrtina tekstova odnosi na mahom pasivno spominjanje žene na stranicama crnih hronika. (Monitoring printanih medija u Bosni i Hercegovini o pojavnosti i prezentaciji žene, BH novinari, 2005. godine)

6 Infobiro.ba je prvi i jedini bh. internet resursni centar u kojem novinske tekstove pretražujete po ključnoj riječi.

c) Teme – Članci su kodirani u pet kategorija: fizičko nasilje, seksualno nasilje, psihološko nasilje, ekonomsko nasilje⁷ i generalno (nasilje nad ženama i nasilje u porodici kao teme o kojima se piše). Kategorije su napravljene u odnosu na definiciju nasilja nad ženama koju je uspostavila Istanbulska konvencija, koja kaže da je nasilje nad ženama kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke odnosno ekonomske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu odnosno arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu⁸.

d) Akteri – Ko je subjekt u tekstu? Ko je glavni lik članka o nasilju nad ženama? Subjekt može da bude: osoba nad kojom je izvršeno nasilje, osoba koja je preživjela nasilje, počinitelj nasilja, porodica osobe nad kojom je izvršeno nasilje, porodica osobe koja je preživjela nasilje, porodica počinioca, svjedok počinjenog nasilja (komšija ili prolaznik), policija, pravosuđe, stručnjak ili ostali. Kategorije su uspostavljene na osnovu pregleda članaka i testnog kodiranja.

e) Naglasak na nasilju nad ženama ili nasilju u porodici – Ukoliko se u članku spominju dva ključna izraza, to je poslužilo za analizu i zaključke o tome da li analizirani članci šire objašnjavaju društveni problem i da li nasilje nad ženama jasno prepoznaju kao takvo. Cilj je ispitati da li je „nasilje nad ženama” naglašeno, je li vijest o počinjenom nasilju samo vijest bez osvrta na društveni problem.

U analizi članaka iz dnevnih novina i online portala korištena je različita metoda određivanja članaka za analizu: press clipping u periodu od 1. januara do 30. juna 2016. godine i pretraga dvije ključne fraze (nasilje nad ženama i nasilje u porodici) u digitalnoj bazi novina Infobiroa i tri online portala.

Razlog zbog kojeg je metodologija postavljena na taj način bila je pretpostavka da članci koji su odabrani u press clippingu kao primjeri nasilja nad ženama nisu i članci koji bi sadržavali taj izraz, što se pokazalo tačnim jer su članci koji su analizirani u okviru pretrage po ključnim izrazima većinom članci koji su češće izvještaji s događaja vladinog ili nevladinog sektora o nasilju nad ženama nego slučajevi počinjenog nasilja.

Kriterij odabira online medija bila je regionalna relevantnost⁹, čitanost, aktualnost i informativni karakter medija.

7 Fizičko nasilje predstavlja svaku upotrebu fizičke sile bilo da je nanijeta povreda ili ne (zakoni o zaštiti od nasilja u porodici u Federaciji BiH i Republici Srpskoj). Seksualno nasilje je svaki prisilan seksualni akt ili pokušaj akta ili neželjeni seksualni komentari. Psihološko nasilje podrazumijeva prijetnje, konstantno omalovažavanje i ponižavanje. Ekonomsko nasilje uključuje napade s ciljem narušavanja ekonomske aktivnosti i onemogućavanja pristupa osnovnim uslugama. (Svjetski izvještaj o nasilju i zdravlju, Svjetska zdravstvena organizacija, 2002.)

8 Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Vijeće Evrope, Istanbul, 2011. godine

9 Birana su tri informativna portala iz tri najveća grada, ujedno i politička središta u BiH, čije redakcije djeluju isključivo kao online mediji odnosno nisu online izdanja novina ili televizija. (Po statistici agencije Gemius, Klix.ba je najčitaniji informativni portal u BiH, sa sjedištem u Sarajevu, Buka.com je najčitaniji informativni portal sa sjedištem redakcije u Banjoj Luci, a Bljesak.info je najčitaniji portal sa sjedištem redakcije u Mostaru.)

Unificirana kodna lista korištena je za sve članke, iz printanih i iz online medija¹⁰. Kodna lista oslikala je plan istraživanja koji je korišten da bi bile utvrđene određene zajedničke karakteristike tekstova, bitne za cilj ovog istraživanja.

Anketa, kao kvantitativna metoda, poslana je na adrese 50 novinara. Cilj je bio da se analiza sadržaja upotpuni obrazloženjima i objašnjenjima onih koji su taj sadržaj stvarali. Urađena je putem e-maila i imena anketiranih su anonimna. Polustrukturirani intervjui, kao kvalitativna metoda, planirani su s urednicima, a njih 10 je dobilo upit za intervju.

Kako bi istraživanje bilo kompletno, urađene su četiri studije slučaja. Bila su to četiri slučaja nasilja nad ženama ili slučajevi u kojima su žene predstavljene kao osobe nad kojima je izvršeno nasilje.

Cilj je bio da se detaljnom analizom tipičnih primjera uvide problemi u izvještavanju i na osnovu toga izvedu preporuke. Analizirane su centralne informativne emisije RTRS, FTV, TV1, N1 i BNTV.

Slučajevi koji su analizirani su:

Seksualno zlostavljanje žene s mentalnim smetnjama o kojem su mediji intenzivno izvještavali u januaru 2016. godine;

Ubistvo 24-godišnje djevojke u Olovu, za što su osuđeni njen bivši momak i njegov drug, o čemu su mediji izvještavali od marta 2016. godine;

Ubistvo i samoubistvo u Banjoj Luci, bivši muž ubio suprugu jer „nije mogao podnijeti razvod”¹¹;

Događaj koji su mediji opisali kao napad na Tuzlanke u izvještaju o muškarcu prikazanom na videosnimku kako masturbira u javnosti.

3. MEĐUNARODNI I DOMAĆI PRAVNI OKVIR

Konvencija Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ili Istanbulska konvencija, definiše nasilje nad ženama kao „kršenje ljudskih prava i formu diskriminacije nad ženama i predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke odnosno ekonomske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu odnosno arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu”, a rodno zasnovano nasilje definiše kao nasilje nad ženama koje je usmjereno „protiv žene zato što je žena, odnosno ono koje nesrazmjerno utiče na žene”.

Postoji nekoliko međunarodnih preporuka koje tretiraju odnos medija i rodno

¹⁰ Kodna lista u Aneksu 1, str. 48. ovog izvještaja

¹¹ Kao što je opisano u analiziranim medijskim izvještajima.

zasnovanog nasilja i okvirno upućuju medije kako treba da tretiraju te teme. Domaći set pravila i preporuka u Bosni i Hercegovini ne postoji isključivo za rodno zasnovano nasilje, ali će ovo istraživanje dati temelje preporukama kojim će ovaj izvještaj rezultovati. Cjelokupno istraživanje se snažno oslanja na provedenu analizu medijskog sadržaja, a zaključci i preporuke na postojeća etička i profesionalna načela koja postoje u novinarstvu u Bosni i Hercegovini i na međunarodne standarde koji su postavili put borbe protiv rodno zasnovanog nasilja.

3.1 MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope imala je nekoliko preporuka koje se odnose na medijski prikaz žena, što je poslužilo kao dio međunarodnog pravnog okvira ovom istraživanju. Konkretno preporuke vezane za način na koji mediji treba da tretiraju žene i teme poput rodno zasnovanog nasilja idu u smjeru generalnih načela kojima mediji treba da se vode, a u velikom dijelu se odnose i na obaveze koje države članice Vijeća Evrope treba da provedu, u što su uključene i medijske politike i prakse. Iako su konstruktivne i korisne, nema ih mnogo, i u nastavku će biti obrazložene.

Preporuka 1555 Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope, usvojena 2002. godine, odnosi se na prikaz žena u medijima i potiče medije da „promovišu jednakost”. Čine to zbog toga što predodžba o ženama u medijima često ipak ostaje negativna te je i dalje stereotipna i seksistička. Žene se povezuju s privatnim područjem života, domaćinstvom i porodičnim životom. Mediji često predstavljaju žene kao seksualne objekte. Preporuka kaže da je u nekim zemljama, uključujući istočnoevropske države kojima je BiH blizu i s kojima ima društvene sličnosti, u poređenju s načinom života u zapadnoj Evropi prikaz žena u medijima relativno negativan, gdje „mediji opisuju muškarce kao reformatore, dok je ograničena uloga pripisana ženama” i da je to rezultat „društvenog i kulturnog naslijeđa” tih zemalja.

Preporuka 1931 Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope, usvojena 2010. godine, odnosi se na borbu protiv seksističkih stereotipa u medijima. Ona upozorava na prisustvo „seksističkih stereotipa u medijima, koji sprečavaju dosege stvarne rodne jednakosti”. Napominje da obrazovanje i mediji imaju ključnu ulogu u toj borbi.

Rezolucija 1751 Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope, koja se također bavi seksističkim stereotipima u medijima, kaže da mediji kao vitalan dio demokratije „imaju određenu odgovornost u tom polju a to je da promovišu poštivanje ljudskog digniteta, borbu protiv svih formi diskriminacije i da promovišu jednakosti između žena i muškaraca” i da „seksizam, kao i rasizam i druge forme diskriminacije nemaju mjesta u medijima”. U dijelu koji se odnosi na preporuke medijima, Rezolucija poziva medije da podignu svijest novinara i educiraju ih kako da uključe dimenziju rodne ravnopravnosti u novinarstvo i medije; da promovišu rodnu ravnopravnost u regulatornim i samoregulatornim tijelima i kada je prikladno, implementiraju preporuke iz kodeksa o dobrim praksama; zastupaju izbalansiran prikaz žena u medijima i nestereotipno izvještavanje o ženama i muškarcima, tako doprinoseći prevazilaženju prepreka rodnoj jednakosti.

3.2 DOMAĆI PRAVNI OKVIR

Zakon o ravnopravnosti spolova BiH usvojen je 2003. godine i predstavlja najvažniji instrument za razvijanje svijesti o pitanjima ravnopravnosti spolova i uvođenje principa ravnopravnosti spolova u javne politike i propise. U dijelu koji se odnosi na medije on navodi sljedeće: 1) Svi imaju pravo pristupa medijima bez obzira na spol; 2) Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol; 3) Mediji su dužni kroz programske koncepte razvijati svijest o ravnopravnosti spolova.

Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH i Republike Srpske definišu mjere i mehanizme zaštite u slučajevima nasilja u porodici, ali se ne referišu na sferu medijskog prikaza nasilja. Svakako ti su zakoni među ključnim dokumentima u definisanju i regulaciji ove oblasti.

Kodeks za štampu i online medije BiH¹², izveden iz evropskih standarda novinarske prakse, predstavlja osnove sistema samouređivanja u štampi i online medijima. O diskriminaciji kaže da novinari „moraju izbjeći prejudicirane i uvredljive aluzije na nečiju etničku grupu, nacionalnost, rasu, religiju, spol, seksualnu opredijeljenost, fizičku nesposobnost ili mentalno stanje” i da će takve aluzije „biti napravljene samo onda kada su u direktnoj vezi sa slučajem o kojem se izvještava”. O rodnoj ravnopravnosti Kodeks kaže da će novinari „izbjegavati direktne ili indirektno komentare kojima ličnosti stavljaju u neravnotežan položaj ili ih diskriminiraju po osnovi njihovog spola, roda, spolnog identiteta, rodnoa identiteta, rodnoa izražavanja i/ili seksualne orijentacije”.

Kodeks o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija¹³ RAK-a kaže da pružaoci medijskih usluga „neće pružati sadržaje koji uključuju bilo kakvu diskriminaciju ili predrasude na osnovu spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog porijekla, kao i svaki drugi sadržaj koji ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi njegovih prava i sloboda.

Kodeks časti BH novinara¹⁴ kaže da „novinar treba štiti čovjekovu intimu od neopravdanog ili senzacionalističkog otkrivanja u javnosti. Novinar je obavezan poštovati svačije pravo na privatni i porodični život, dom, zdravlje i prepisku”. Navedeni citat je jedna od 22 tačke koje sadrži Kodeks i koje se odnose na različite principe etičkog i profesionalnog izvještavanja novinara uopšte.

Preporuke za medije o tretiranju rodni sadržaja i upotrebi rodno osjetljivog jezika u medijima Bosne i Hercegovine Vijeća za štampu BiH¹⁵ kažu da će urednici i novinari raditi na podizanju svijesti javnosti o „problemu seksualnog nasilja, incesta, porodičnog nasilja, ekonomskog nasilja, trgovine ljudskim bićima i posljedicama

¹² Kodeks su usvojila sva udruženja novinara 1999. godine, a Vijeće za štampu BiH, samoregulatorno tijelo za štampane i online medije u BiH, dopunilo je taj kodeks 2005., 2006. i 2011. godine u konsultaciji sa svim udruženjima novinara u BiH.

¹³ Vijeće Regulatorne agencije za komunikacije Bosne i Hercegovine 2015. godine donijelo je Kodeks o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija

¹⁴ Skupština Udruženja „BH novinari” usvojila je Kodeks časti 2011. godine uz napomenu da su svi članovi obavezni pridržavati se najviših profesionalnih i etičkih načela, a da je spomenuti kodeks mjerilo takvih načela.

¹⁵ Vijeće za štampu BiH i Udruženje „BH novinari” usvojili su Preporuke 2006. godine.

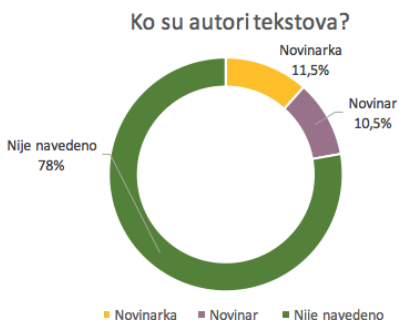
toga nasilja na žrtve i društvo u cjelini i o „prisutnosti različitih oblika nasilja na osnovu spola, roda i seksualne orijentacije, te pogubnog uticaja toga nasilja na žrtve”.

4. ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Prateći plan koji je postavila metodologija ovog istraživanja, rezultati koji slijede detaljno će opisati nalaze ovog istraživanja. Analiziran je sadržaj iz dnevnih novina (Dnevni avaz, Dnevni list, Oslobođenje i Nezavisne novine), online medija (Klix, Buka i Bljesak) i televizijskih programa (FTV, RTRS, BNTV, TV1 i N1), u periodu od 1. januara do 30. juna 2016. godine. Istraživanje je urađeno u periodu od jula do oktobra 2016. godine. Ukupno su analizirana 302 novinska članka, iz dnevnih novina i online portala. Od toga, iz press clippinga koji je prikupljao Ured UN Women u BiH analizirana su 193 članka. Dodatno, koristeći digitalni arhiv Infobiro, ključni izrazi „nasilje nad ženama” i „nasilje u porodici” u pretrazi su dali dodatne članke, njih 27 ukupno, u istom vremenskom periodu, a 82 članka s navedenih online medija su uključena u analizu.

4.1 PRIČA I AUTORI: KRATKE VIJESTI BEZ ŠIREG KONTEKSTA

Većina članaka iz dnevnih novina iz kojih je prikupljan press clipping¹⁶ i članaka iz pretrage po ključnim izrazima¹⁷ nisu bili članci pod koje su se novinari jasno potpisali imenom i prezimenom. U 78% članaka autor je potpisan ili inicijalima (što se smatra originalnim člankom) ili autor nije uopšte potpisan (u kojem slučaju je tekst prenesen s agencije ili porijeklo članka nije naznačeno)

Grafika 1.

¹⁶ Dnevno izdavanje članaka iz štampe: Dnevni avaz, Oslobođenje, Dnevni list i Nezavisne novine (analizirana 193 članka)

¹⁷ Infobiro (ukupno 27 članaka); Klix, Buka i Bljesak (ukupno 83 članka)

Dok većina članaka nije potpisana ili je potpisana samo inicijalima, razlika između broja tekstova koje su pisale novinarkе (35 ili 11,5%) u odnosu na one koje su pisali novinari (32 ili 10,5%) nije bila velika¹⁸.

Generalno, na osnovu analiziranih članaka, iako su potpisani članci u manjini, više je novinarki koje pišu o nasilju nad ženama nego novinara. Dobivena statistika iz ove analize pokazuje da novinari češće pišu o konkretnim primjerima nasilja nad ženama, a novinarkе češće pišu o nasilju nad ženama kao temi koja jasno prepoznaje taj pojam.

Analiza dužine članaka je pokazala mogući razlog zašto je većina članaka, četiri petine, potpisana inicijalima ili uopšte nije potpisana, a to je da su analizirani članci većinom kratki ili srednje dužine¹⁹. Praksa u medijskoj produkciji je takva da se novinari pod kratke članke obično ne potpisuju, najčešće zbog toga što su to kratke informacije koje u rubrikama poput crne hronike najčešće radi isti novinar koji bi onda bio potpisan mnogo puta na istoj stranici novine na kojoj se nalazi više članaka.

Dužina	Press clipping (četiri dnevne novine)	Pretraga po ključnim frazama „nasilje nad ženama” i „nasilje u porodici” (Infobiro + tri online portala)	Svi članci
Dugi	48 (25%)	76 (70%)	124 (41%)
Srednji	72 (37%)	27 (25%)	99 (33%)
Kratki	73 (38%)	6 (5%)	79 (26%)
Ukupno	193 (100%)	109 (100%)	302 (100%)

U dnevnim novinama su u 25% slučajeva duži članci. Tekstovi objavljeni na online portalima i tekstovi iz štampe koji kao temu spominju „nasilje nad ženama” i „nasilje u porodici” su u 70% slučajeva duži od osam paragrafa, što znači da je tematskim člancima dato više prostora. Većina članaka u drugoj kategoriji su članci objavljeni u online medijima²⁰, što upućuje na to da je u štampi dato manje prostora ovim tekstovima nego na online medijima, gdje sama platforma u kojoj tekst nije ograničen fizičkim prostorom na (online ili štampanoj) stranici olakšava objavu dužih tekstova. U generalnom zbroju trećina članaka je srednje dužine. U dnevnim novinama ih je više nego na online medijima. Kratki članci su najčešći u štampanim medijima, u poređenju s online portalima gdje ih je tek pet posto.

Članci su većinom originalni – potpisani imenom i prezimenom novinara ili inicijalima – u štampi češće nego na online medijima²¹. Od ukupnog broja analiziranih članaka, 51% su bili originalni članci, a ostatak ili preneseni s agencija ili nenavedenog izvora niti autora²². Pozitivan je nalaz da je više od polovine analiziranih članaka originalno. Međutim, petina članaka nema naveden izvor niti potpisanog autora. Većina članaka

¹⁸ Podaci se odnose na sve analizirane članke. Odvojeno, kod članaka iz press clippinga – koji su predstavljali primjere nasilja nad ženama – bilo je više autora muškaraca (21 ili 11%) nego žena (13 ili 7%). Među autorima članaka iz pretrage po ključnim frazama bilo je više novinarki (22 ili 20%) nego novinara (11 ili 10%).

¹⁹ Četiri ili manje paragrafa. Do osam paragrafa srednje dužine.

²⁰ Infobiro: 27 članaka; tri online portala (Klix, Buka, Bljesak): ukupno 82 članka

²¹ Od 193 analizirana članka iz dnevnih novina, 99 je bilo originalnih ili 51%, 44 ili 22% su bili članci preneseni s agencija i 50 ili 27% članaka čije porijeklo nije navedeno.

²² Od 302 članka njih 155 je označeno kao originalno (ime i prezime ili inicijali), 85 članaka s agencija i 62 s nenavedenim izvorom.

Prikaz 1. Intervju objavljen u dnevnim novinama *Oslobodjenje* i *Nezavisne novine* 6. januara 2016. godine, a bavi se temom nasilja nad ženama. Intervju potpisuju dva autora, novinar i novinarka iz obje redakcije, a radi se o razgovoru s aktivistkinjom u radu sa ženama nad kojima je izvršeno nasilje. Tekst je rađen namjenski u okviru projekta za osnaživanje žena, što je u dnu i opisano. To je jedini intervju u periodu od 1. januara do 30. juna u četiri najzastupljenije dnevne novine u Bosni i Hercegovini.

je faktografskog žanra, što znači da su napisani u formi vijesti, istraživanja, analize ili reportaže. Takvih članaka je 93%. Komentari su zastupljeni sa 4%, a intervjui sa 2%. Komentara i intervjuja je brojčano bilo više u online medijima²³.

Takvi rezultati ukazuju na to da nasilju nad ženama kao temi nije dato dovoljno prostora u medijima budući da su duže forme ili forme koje dozvoljavaju dublji uvid u temu, poput intervjuja ili komentara, rijetke. Intervju bi bio jedna od korisnih formi u novinarstvu za izvještavanje o osjetljivim temama kao što je ova, gdje su uključene osobe nad kojima je izvršeno nasilje i čija su prava prekršena. Intervjui koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem većinom su obavljani s aktivistima ili ekspertima.

Takav nalaz daje indicije i da mediji ne pokreću teme o nasilju nad ženama nego izvještavaju o njima u kratkim vijestima onda kada dobiju informacije od izvora, što su najčešće policijski izvori ili nevladine organizacije, što ih je većina i potvrdila u odgovorima na anketna pitanja. Jedna novinarka kaže da informacije o nasilju nad ženama dobija „kroz istraživanja i analize nevladinih organizacija koje se bave ovim problemima i policijske izvještaje”, a jedan novinar je odgovorio da informacije dobije „nerijetko po principu ‘rekla-kazala’, ispričaju komšije, javе se direktno na redakciju”.

Glavni urednik mostarskog informativnog portala *Bljesak.info* Berislav Jurič kaže da su izvor informacija o nasilju nad ženama najčešće institucije: „Do informacija dolazimo iz policijskih priopćenja ili izravnim kontaktima s policijom i pravosuđem. Svaka vijest koja će upozoriti da društvo srlja prema dnu i koja i na tren može probuditi u neke svijest o tome što se događa oko nas je vrijedna objave.”

Nekoliko intervjuisanih urednika reklo je da redakcije većinom nemaju novinara specijalizovanog za temu rodno zasnovanog nasilja i da takve teme prate novinari u rubrikama crna hronika. Ipak, rekli su i da postoji određeni senzibilitet kada je u pitanju odluka da li je neka priča vrijedna objave.

²³ Tri komentara u štampi i osam u online medijima.

Glavna i odgovorna urednica Oslobođenja Vildana Selimbegović kaže da je ogromna uloga medija, ali da oni toj ulozi baš i nisu dorasli kao, kako kaže, i kod ostalih osjetljivih pitanja: „Mi smo dnevna redakcija i naravno dolazimo do informacija na bezbroj načina: dojavom, redovnim praćenjima, relacijom s istražnim i pravosudnim organima, no u svemu tome recimo da je politika kuće takva da mi, hajde da kažem i to, u našem kolegiju su žene u većini, tako da o tome često nema rasprave da li je nasilje nad ženama vrijedno pažnje”, kaže Selimbegović.

Mirza Čubro, zamjenik glavnog i odgovornog urednika TV1, kaže da redakcija informacije o slučajevima nasilja dobije i od institucija i od građana, ali da je to tek početak istraživačkog procesa: „Možda je specifičnost ove oblasti činjenica da često sami građani kontaktiraju novinare i urednike jer sistem zaštite žrtava porodičnog nasilja, nasilja nad djecom ili ženama je užasno loš, spor i u mnogim od slučajeva koje su za posljedicu imale smrt žrtve jasno je da sistem jednostavno nije reagirao. Lično, mislim da mediji mogu imati snažnu ulogu u ukazivanju na konkretan problem kako bi se žrtva zaštitila, ali i kako bi se podigla svijest javnosti da je svaki oblik nasilja neprihvatljiv i da nije uloga porodice, prijatelja, komšija da šute i lažno štite žrtvu a ustvari pomažu nasilniku. Ovo su ujedno i kriteriji za objavu priča iz ove oblasti.”

4.2 VIZUALIZACIJA: NEMA PRIČE A DA NE VIDIMO O KOME JE RIJEČ

Pored opšte obzirnosti prema akterima nekog događaja o kojem mediji izvještavaju, objavljivanje eksplicitnih fotografija treba da bude u skladu s interesom javnosti. Ako nema interesa javnosti za objavljivanje, na primjer, uznemirujućih fotografija koje bi mogle da privuku veću pažnju čitalaca, to nije etično. Kodeks za štampu i online medije u BiH, između ostalog, definiše interes javnosti kao postupak ili informaciju kojima je namjera pomoći javnosti u donošenju ličnog mišljenja i odluka o pitanjima i događajima. Istovremeno, novinari treba da štite čovjekovu intimu od neopravdanog ili senzacionalističkog otkrivanja u javnosti²⁴. Ova analiza ispitala je kakva je fotografija koja prati tekstove o nasilju nad ženama u BiH: da li je prikazana scena nasilja, ako jeste, da li je prikazana jasno ili zamućeno, da li su prikazana lica, da li prateća fotografija prikazuje neki generalni²⁵ prizor ili tekst uopšte nije popraćen fotografijom.

Fotografija uz članak, u novinama ili na online mediju, vizualno podržava i nadopunjuje tekst. Kao što tekst treba da poštuje etičke i profesionalne standarde, treba i fotografija. Pored toga što fotografija privlači pažnju čitalaca, ona također pruža informacije i stoga je bitno šta ona prikazuje i da li je u skladu sa standardima. Teme koje uključuju lične tragedije treba da budu obzirno tretirane, a pogođenim ličnostima treba prići diskretno²⁶.

²⁴ BH novinari, Kodeks časti BH novinara, 2011. godine

²⁵ Generalni prizor poput zgrade policije, zgrade, ulice ili grada u kojem se nešto zbilo, a o čemu je pisano u tekstu.

²⁶ Vijeće za štampu Bosne i Hercegovine, Kodeks za štampu i online medije u BiH, 1999. godine

Analizirani članci o nasilju nad ženama i nasilju u porodici u okviru ovog istraživanja uglavnom su ilustrovani fotografijom, kao što je generalno praksa za novinske članke u dnevnim novinama i online portalima uopšte. Među analizirana 302 članka, samo 15 ili 5% članaka nije ilustrovano, što su bili većinom članci u formi kratke vijesti. Fotografijom označenom u ovoj analizi kao „generalna” ilustracija²⁷ bilo je praćeno 65% članaka²⁸. Ostale kategorije tipa fotografija koje su objavljene uz tekstove, u kodiranju su bile „scena nasilja - zamućeno”, „scena nasilja - jasno”, „lica - zamućeno” i „lica - jasno”. Šest članaka je bilo ilustrovano uz zamućenu fotografiju scene nasilja ili 2%.

Način na koji su krvave scene na ovim primjerima zamućene je pokazatelj da se vodi računa o elementarnoj etici. Međutim, primjer iz Prikaza 2. pokazuje da je, pored toga što je objavljeno ime djevojke koja je ubijena, objavljena i jasna fotografija na kojoj se vidi njeno lice, dok je lik osobe za koju se sumnja da je izvršilac nasilja zaštićen. Osoba nad kojom je izvršeno nasilje više je prikazana nego izvršilac na taj način da je objavljena fotografija njenog tijela i fotografija njenog lika odranije. Na Prikazu 3. tijelo ubijene žene je zamućeno, ali je dovoljno vidljivo da se radi o krvavoj sceni nasilja. Primjeri ilustracija gdje su jasno prikazane scene nasilja bili su u 16 članaka ili 5%. To su većinom scene gdje se nasilje dogodilo ali bez krvavih detalja poput onih iz ranijih prikaza u ovom izvještaju, kao iz Prikaza 4.

Prikazivanje žena kao žrtava može da ostavi utisak na čitaoca ili gledaoca da su žene slabe ili nemoćne, što može da doprinese upravo problemu kojim se bavimo. Na primjer, fotografija povrijeđene žene uz tekst o nasilju u porodici može da dovede do ideje da je svako nasilje u vezama koje žene trpe fizičko, dok postoje i psihološko ili seksualno²⁹.

Analiza u segmentu fotografija u ovom istraživanju identifikovala je i primjere gdje su fotografije uz tekstove o nasilju nad ženama bile i takve da prikazuju lica, zamućeno ili jasno. U četiri teksta, od 302, lice na fotografiji je bilo nejasno, dok je u ukupno 61 tekstu fotografija koja prikazuje lice subjekta jasna, što predstavlja jednu petinu svih članaka.

Korištenje fotografija na kojima je prikazano lice subjekta, nerijetko i sama žena nad kojom je izvršeno nasilje, predstavlja jasno identifikovanje te osobe što je osjetljivo u slučajevima nasilja. Ono ne služi interesu javnosti i obično ne služi interesu istrage u slučaju, pogotovo ako se radi o slučaju koji se tek dogodio i o kojem mediji pišu na osnovu izjava očevidaca, gdje policijski izvori potvrđuju da ne mogu iznositi detalje u javnost.

27 Na primjer, fotografija nekog grada u kojem se desio događaj o kojem je pisano u tekstu, fotografija institucije koja je uključena u priču ili uopštena ilustracija koja vizualno predstavlja temu teksta.

28 Ukupno 196 od 302 analizirana članka.

29 Handle with Care: A guide to responsible media reporting of violence against women, Produced by Zero Tolerance

Dnevni avaz: Primjeri zamućenih fotografija scena nasilja nad

Prikaz 2.

Prikaz 3.

Prikaz 4.

4.3 TEME: TRPE LI ŽENE I DRUGO NASILJE OSIM FIZIČKOG?

U medijskim izvještajima o nasilju nad ženama i nasilju u porodici bitno je uočiti koje su to najčešće teme članaka koje pridobiju pažnju, vrijeme, rad i objavu.

Koja od tema je najčešće zastupljena, pokazat će šta mediji prepoznaju kao nasilje nad ženama u svakodnevnom poslu i da li svoj put do javnosti imaju samo najbrutalniji slučajevi fizičkog nasilja ili i drugi oblici nasilja nad ženama.

Kao najzastupljenija tema, u smislu oblika nasilja nad ženama, jeste fizičko nasilje ili skoro polovina članaka obuhvaćenih analizom. Procenat je i veći, oko četiri petine, uzmu li se u obzir samo članci iz dnevnih novina koji su birani po kriteriju prepoznavanja konkretnog slučaja nasilja nad ženama. Tema je češće označena kao generalna³⁰ u pretrazi po ključnim izrazima koji se odnose na nasilje nad ženama, što je i bila početna pretpostavka za kreiranje specifične metodologije za ovu analizu.

³⁰ Kao što je objašnjeno u metodologiji: nasilje nad ženama ili nasilje u porodici spominje se kao pojam, društveni problem, tema je npr. statistika ili akcija u nevladinom sektoru, ali nije tematski vezan ni za jedan konkretan slučaj ili formu nasilja.

Seksualno nasilje bila je tema ukupno jedne petine članaka, u dnevnim novinama češće (čak i od fizičkog nasilja). Psihičko nasilje je bilo tema u dva članka u dnevnim novinama, kao i ekonomsko nasilje, dok o psihološkom nasilju nije bilo nijednog članka.

Ovaj nalaz ukazuje da su fizički oblici nasilja nad ženama zastupljeni u novinskim člancima i prepoznati kao problem, ali da osim toga skoro pa i da nema tekstova o drugim oblicima nasilja.

Tema	Press clipping (četiri dnevne novine)	Pretraga po ključnim frazama „nasilje nad ženama” i „nasilje u porodici (Infobiro + tri online portala)	Svi članci
Fizičko nasilje	108 (56%)	28 (26%)	136 (45%)
Seksualno nasilje	56 (29%)	7 (6%)	63 (21%)
Psihičko nasilje	2 (1%)	0	2 (0,5%)
Ekonomsko nasilje	2 (1%)	0	2 (0,5%)
Generalno kao tema „nasilje nad ženama” i „nasilje u porodici”	25 (13%)	74 (68%)	99 (33%)
Ukupno	193 (100%)	109 (100%)	302 (100%)

Međutim, odgovori novinara na anketni upitnik, sa setom ponuđenih odgovora u kojem su bili navedeni svi oblici nasilja nad ženama, pokazuju da oni ipak prepoznaju i druge oblike nasilja, ali o njima, sudeći po ovim nalazima, ne izvještavaju. Treba spomenuti da su u ponuđenim odgovorima na pitanje šta sve za njih predstavlja nasilje nad ženama svi ispitani novinari označili da u nasilje nad ženama spada fizičko, seksualno i psihološko, ali da je bilo sedam (od 35) novinara koji nisu odabrali i ekonomsko nasilje.

. Urednici medija su svjesni važnosti pisane riječi o nasilju i koliko to može da utiče na društvo.

„Mediji kao i u mnogim drugim sferama imaju ključnu ulogu u kreiranju javnog mišljenja i percepcije javnosti kad je u pitanju osjetljiva tema kao što je nasilje nad ženama. Međutim, teme koje se bave osjetljivim pitanjima kao što su ova zahtijevaju dodatnu odgovornost na koju mediji nerijetko zaborave. Od presudne važnosti je zaštititi identitet žrtve, čak i nasilnika, jer time otkrivamo i samu žrtvu, ali zarad tiraža, klikova, gledanosti, mediji su skloni da zanemare važnost zaštite žrtve”, kaže Sandra Gojković-Arbutina, glavna i odgovorna urednica Nezavisnih novina.

Urednik banjalučkog portala Buka Elvir Padalović kaže da uloga medija treba biti u sprečavanju nasilja u društvu.

„Osjetljivijeg pristupa, bez nepotrebnog senzacionalizma. Izvještavanje treba ići u pravcu zaštite žrtve, i temi pristupiti s aspekta upozorenja za tu društvenu pojavu (u smislu prevencije)”, kaže on. „Postoje različiti primjeri, teško se radi neka generalizacija, ali ima dosta senzacionalističkog i tabloidnog pristupa temi (otkrivanje identiteta žrtve ali i počinioca samo da bi se ostvarila čitanost, gledanost) – fali više osjetljivosti”.

Više o akterima priča o rodno zasnovanom nasilju, važnosti zaštite identiteta i izvorima informacija u poglavlju koje slijedi.

4.4 AKTERI: POČINILAC NASILJA GLAVNI AKTER PRIČE

Da bi bio ispitan diskurs o nasilju nad ženama u člancima odabranim za analizu, bitno je ustanoviti ko je stavljen u prvi plan a ko u pozadinu, ko je taj koji je aktivan subjekt u članku i ko vodi priču. Za potrebe određenja tog elementa odabrane su dvije sekcije: subjekt i ostali akteri. Subjekt može da bude: osoba nad kojom je izvršeno nasilje, osoba koja je preživjela nasilje, počinitelj nasilja, porodica osobe nad kojom je izvršeno nasilje, porodica osobe koja je preživjela nasilje, porodica počinioca, svjedok počinjenog nasilja (komšija ili prolaznik), policija, pravosuđe (tužilaštvo ili sud), stručnjak (često aktivista iz nevladinog sektora ili ekspert u oblasti) ili ostali. Ostali akteri mogu da budu: pripadnici policije, pravosuđa, zvaničnici bolnice, stručnjak, svjedok, porodica osobe nad kojom je izvršeno nasilje, porodica osobe koja je preživjela nasilje, porodica počinioca nasilja ili ostali. Kodna lista ispitala je i to da li je identitet aktera otkriven ili zaštićen.

Glavni akteri priča o nasilju nad ženama su većinom izvršioци nasilja, zatim po zastupljenosti slijede eksperti, pa onda osobe nad kojima je izvršeno nasilje. Među analiziranim člancima iz četiri dnevne novine, žene kao osobe nad kojima je izvršeno nasilje kao glavni akteri priče su se pojavile 44 puta u odnosu na počinioce (većinom muškarce) koji su bili glavni akteri priče u 106 članaka. U tim člancima koji su većinom bili članci konkretnih primjera nasilja nad ženama i nasilja u porodici žene su bile glavni akteri u 23% slučajeva, a počinioci nasilja u 55% slučajeva.

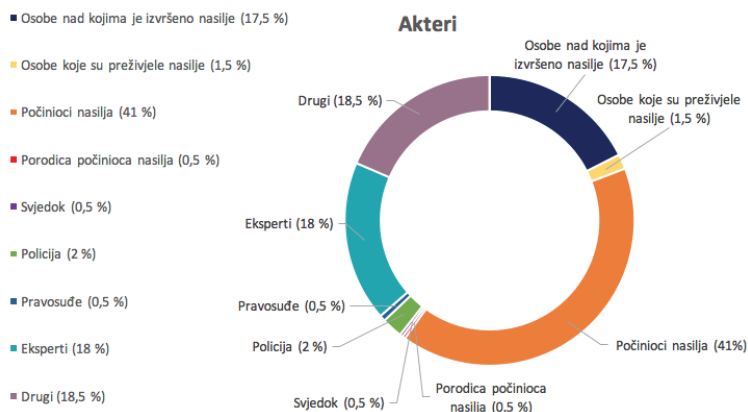
Generalno gledano, uključujući sve analizirane članke, počinioci nasilja su i dalje češće glavni subjekti teksta u odnosu na osobe nad kojima je izvršeno nasilje. Osobe nad kojima je izvršeno nasilje, u kontekstu ovog istraživanja – žene³¹, bile su glavni subjekt priče u 18% slučajeva, dok su izvršioци nasilja bili glavni subjekti u 41% slučajeva. U po 18% slučajeva su glavni subjekti bili i eksperti ili 'drugi'.

Da je u većini slučajeva glavni akter priča o nasilju nad ženama počinitelj odnosno muškarac, može se objasniti time što se mediji uglavnom fokusiraju na „krivca”, čiji

31 *Pojam žene uključuje i djevojke i djevojčice, mlađe od 18 godina.*

je identitet najčešće otkriven. To može da predstavlja problem s etičke strane, zbog presumpcije nevinosti, ali i zbog mogućnosti da identifikovanjem napadača bude identifikovana osoba nad kojom je izvršeno nasilje, što u svakom slučaju zadire u pravo privatnosti.

Jedan novinar je na pitanje da li štiti ili otkriva identitet napadača odgovorio: „Iskopam mu krvna zrnca do čukun bake i deke ako je to moguće. Uđem u porodično

Grafika 2. Ukupno: Akteri priča o nasilju nad ženama i nasilju u porodici

stablo pa pronađem je li mu dedo tukao baku ili mu je neko u porodici bio nasilan i objavim sve to sa fotografijom. Pročešljam svaki mogući zapisnik policijski da vidim da li se nasilnik nekada ogriješio o ženu!”

Bitno je spomenuti i da je uopšteno medijski pristup tretiranju muškaraca i žena, kao subjekata u tekstu, takav da su žene pasivne, a ne aktivne, inferiorne, nekompetentne da ponude objektivna mišljenja, da predstavljaju zvanične diskurse ili da ponude stručno znanje³² ili slično. Rezultati istraživanja o zastupljenosti žena u medijima pokazali su apsolutnu dominaciju muškaraca nad ženama – žene su u bh. dnevnim novinama skoro nevidljive u poređenju s muškarcima. Svijet onakav kakav se vidi, tumači i rekonstruira je muški svijet – svijet u kojem muškarci u 80 posto slučajeva zauzimaju centralno mjesto u novinskim člancima. Žene su u medijima predstavljene kao dominantne samo u industriji seksa tj. kao seksualne radnice ili kao osobe koje vode domaćinstvo, odnosno kao roditeljke. Tendencija postavljanja žena u kontekst porodičnog života može voditi stereotipizaciji i sugestiji da stvarni status žene određuju njeni porodični odnosi, prije nego profesionalni kriteriji. Tako mediji održavaju tradicionalnu simboličku polarizaciju rodних uloga³³.

Porodice osoba nad kojima je izvršeno nasilje i porodice izvršitelja nasilja su prisutni kao ostali akteri. O konkretnim primjerima biće riječi u studijama slučaja. Ostali akteri u člancima su većinom smješteni u kategoriju 'ostali', gdje su u toku analize označavani većinom aktivisti. Često u člancima nije bilo drugih aktera, osim jednog koji je označen kao glavni akter.

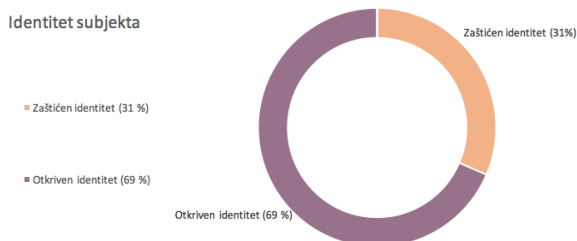
32 Adla Isanović, „Medijski diskurs kao muški domen: Predstavljanje roda u dnevnim novinama u Bosni i Hercegovini“ u: *Stereotipizacija: predstavljanje žena u štampanim medijima u Jugoistočnoj Evropi*, Mediacentar Sarajevo, 2007. / str. 70.

33 Isto / str. 65., str. 72. i str. 74.

Identitet aktera je dva puta više otkriven nego zaštićen. Samo u pojedinim slučajevima je identitet osobe nad kojom je izvršeno nasilje bio etički zaštićen s jasnim naglaskom na osjetljivost situacije npr. budući da je počinitelj nasilja bio njen otac.

Identitet počinitelja nasilja je dvostruko više puta otkriven nego zaštićen (u 65% slučajeva otkriven, u 35% zaštićen). Identitet osobe koja je pretrpjela nasilje zaštićen je u 55% slučajeva gdje je ona glavni subjekt u priči, a u 45% otkriven.

„Uvijek bi trebalo štiti identitet, kako zbog sigurnosti žrtve tako zbog njenog daljeg nastavka života i normalnog uključivanja u društvo (izbjeci potencijalno stigmatiziranje). Identitet bih otkrio možda u posebnom slučaju ukoliko ne bi postojala opasnost za osobu koja govori, ukoliko bi to bila njena želja i ukoliko bih ocijenio da bi to uticalo na podizanje svijesti u društvu i ohrabrivanje drugih žrtava da progovore”, odgovorio je jedan novinar u anketi.

Grafika 3. Ukupno: Podaci o identitetu subjekta u tekstu

Međutim, anketirani novinari su češće rekli da bi zaštitili identitet osobe nad kojom je izvršeno nasilje, a da bi otkrili identitet počinioca nasilja. Novinarke i novinari koji su odgovorili na pitanja iz ankete³⁴ u okviru ovog istraživanja kažu da njih 80 posto štiti identitet osobe koja je pretrpjela nasilje, a identitet počinioca nasilja češće otkrivaju.

Na pitanje da li bi otkrili identitet počinioca nasilja, dvije trećine ili 66% anketiranih novinara odgovorilo je da to zavisi od situacije, 23% ih je reklo da bi otkrilo identitet počinioca nasilja, a 11% da ne bi.

„Ako postoji pokrenut proces protiv napadača, ako to neće ugroziti procesuiranje slučaja ili donijeti problem ostatku porodice s akcentom na djecu čiji bi identitet mogao postati poznat odavanjem identiteta – da”, odgovorio je isti prethodno citirani novinar, u dijelu koji se odnosi na počinioca.

Neki drugi novinari su jasno napisali u svojim odgovorima da počinioca nasilja treba javno imenovati: „Dokazane napadače treba javno prozvati kako bismo upozorili sve oko nas.” Međutim, jedna novinarka o otkrivanju identiteta počinioca nasilja kaže: „Štitimo, jer javnost preko njega dolazi do žrtve.”

Po pravilu, imena osoba uključenih u neko krivično djelo, u što spada i nasilje nad

³⁴ Anketni upitnik koji je sadržavao 13 pitanja upućen je na e-mail adrese ukupno 50 novinara iz cijele BiH, iz svih vrsta medija, a odgovorilo ih je ukupno 35, na osnovu čega su i formirani procenti u ovom dijelu izvještaja.

ženama³⁵, mogu biti objavljena tek onda kada su službeni organi poput policije ili pravosuđa objavili identitet, ali i to ne uvijek.

Nekada novinari i urednici treba da procijene između prava na objavu, interesa javnosti i uticaja objavljene informacije na život i ugled drugih osoba koje su uključene u priču. Iako rješenje takvih dilema nije uvijek isto i ne može da se osloni samo na temeljna pravila o pravu objave neke informacije, često se imena počinitelaca i osoba koje su pretrpjele nasilje nađu u tekstovima koji primarno i nemaju svrhu da djeluju preventivno ili edukativno.

Prkaz 5.

Primjer članka u kojem je djelimično zaštićen identitet počinioca nasilja iz tog razloga da ne bi bio otkriven identitet osobe nad kojom je počinjeno nasilje, u konkretnom slučaju otac je zlostavljao maloljetnu kćerku. Pretpostavlja se da je priča lokalno poznata, kao i identitet osuđenog nasilnika, ali zbog rasprostranjenosti medija i zbog oštećene, identiteti su zaštićeni.

Čak i onda kada su nasilnici osuđeni na zatvorske kazne, o čemu informacije dolaze iz sudova, to ne znači da je sigurno objaviti informacije o identitetu počinioca nasilja, upravo zbog daljnje mogućnosti identifikovanja osobe koja je pretrpjela nasilje. Pogotovo to nije dobro u vrijeme interneta gdje sve informacije objavljene u medijima manje-više budu dostupne godinama u pretrazi. Takav je i primjer iz Bihća gdje je novinar Nezavisnih novina odlučio da ne objavi identitet oca koji je godinama silovao svoju kćerku.

Već je spomenut Kodeks časti u kojem stoji da novinari neće objavljivati informacije koje bi naštetile nečijem ugledu, ali specifični slučajevi poput nasilja nad ženama nisu regulisani do sada nikakvim pravilima, pa ostaju novinarima i urednicima na procjenu, u smislu količine informacija koje će biti objavljene.

Glavna i odgovorna urednica Oslobođenja Vildana Selimbegović kaže da je u interesu javnosti da se objavi identitet napadača, ali da identitet žrtve u dnevnoj novini koju uređuje često bude u inicijalima. Dodaje kako se nedovoljno pažnje generalno u medijima posvećuje nasilju nad ženama.

„Nažalost, veliki dio medija naprosto je zaboravio ono u što se mi kao profesija zaklinjemo, a to je da smo uvijek na strani slabijeg, u ovom slučaju – duboko sam uvjerena da su žene, pogotovo one koje trpe raznorazna nasilja, ozbiljno ugrožena kategorija”, kaže ona. „A mislim da to ne prepoznaje dovoljno veliki broj medija kod nas.”

35 Krivični zakon FBiH / član 222. i Krivični zakon RS / član 208.

U odgovoru na pitanje o otkrivanju identiteta osobe nad kojom je počinjeno nasilje, jedna novinarka kaže da identitet žrtve štiti kad je ona maloljetna, a u slučaju da je punoljetna „samo onda kada je to neophodno zbog njihove sigurnosti, kada su usred suđenja ili kada žrtva ne želi da govori punim identitetom, a značajno je da priča bude ispričana i objavljena”.

Druga novinarka je rekla da u slučajevima suđenja koja prati čak i javnim svjedocima ponudi mogućnost zaštite, distorzije slike, glasa, upotrebu pseudonima i potruđi se da to snimi kako bi zaštitila i sagovornika i sebe.

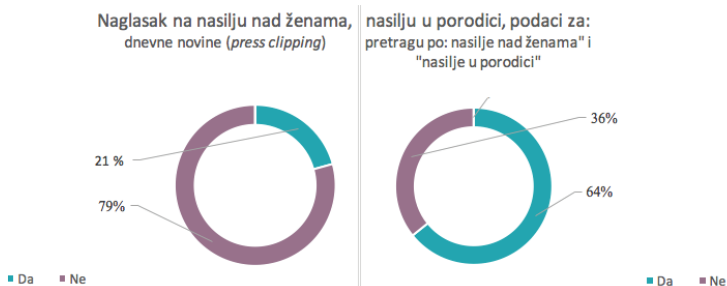
„U slučajevima da ne žele zaštitu, tada objavljujem ime. Ponekad ne objavljujem puno detalja ako žrtve imaju porodicu, djecu.”

Prikaz 6. Nezavisne novine

Prikaz 7. Oslobođenje

Grafika 4. Da li članci naglašavaju nasilje nad ženama kao društveni problem

Objavljivanje imena osoba koje su pretrpjele nasilje nije jednostavno za te osobe jer u medijima i javnosti to može da otvori mnoga neželjena pitanja koja nisu konstruktivna i ne doprinose rješenju problema nego mogućoj dodatnoj stigmatizaciji.

Kodeks za štampu i online medije BiH nalaže novinarima da se ne upliću u nečiji privatni život, osim ako takva uplitanja nisu potrebna u interesu javnosti. Teme koje uključuju lične tragedije biće obzirno tretirane, a pogođenim ličnostima će se prići diskretno i sa saosjećanjem³⁶.

4.5 NAGLASAK NA NASILJU NAD ŽENAMA ILI NASILJU U PORODICI: POPUNJAVANJE STRANICA CRNE HRONIKE ILI DRUŠTVENI PROBLEM?

U prvih pola godine 2016. na koje se ovo istraživanje fokusiralo, u četiri dnevne novine u press clippingu su izdvojena 193 članka o nasilju nad ženama i nasilju u porodici. Samo je petina (21%) imala neki vid naglasaka na tom društvenom problemu. Ostali su bili većinom članci o konkretnim slučajevima nasilja nad ženama (fizičko ili seksualno najčešće) koji u sebi ne sadrže taj izraz i ne povezuju npr. vijest o tome da je žena pretrpjela udarce od svog muža s nasiljem nad ženama kao društvenim problemom. U pretrazi po ključnim izrazima „nasilje nad ženama” i „nasilje u porodici” rezultati su bili drugačiji, što ćemo vidjeti u nastavku izvještaja. Članci su i dalje nekompletni na način da sadrže i vijest ili priču o konkretnom slučaju nasilja, te da istovremeno stavljaju naglasak na taj društveni problem.

U pretrazi po ključnim frazama jeste bilo više naglasaka na nasilju nad ženama kao društvenom problemu (64% članaka), ali su zato – kao što je objašnjeno u opisu tema – to većinom članci koji su tematski svrstani u kategoriju „generalno”³⁷.

³⁶ Kodeks za štampu i online medije u Bosni i Hercegovini, Vijeće za štampu BiH, 1999.

³⁷ Dio 3.3 ovog istraživanja, opis tema: fizičko nasilje – 21%, seksualno nasilje – 7% i generalno (o nasilju nad ženama i nasilju u porodici) – 74%.

Ipak, postojali su primjeri gdje je konkretan slučaj nasilja bio stavljen u kontekst društvenog problema.

Mirza Čubro, zamjenik glavnog i odgovornog urednika TV1, kaže da bi prvi korak u izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju trebao da bude zaštita žene koja je pretrpjela nasilje odnosno alarmiranje institucija da rade svoj posao, a onda medijska akcija u smislu insistiranja na reakciji i odgovornosti nadležnih institucija kao i „praćenje pravosudnog postupka protiv nasilnika jer naš pravosudni sistem je jedan od najgorih segmenata našeg društva pa je nužno da mediji profesionalnim izvještavanjem drže pažnju javnosti na nekom slučaju kako sudsko vijeće ne bi uzelo u obzir sve olakotne, a niti jednu otežavajuću okolnost i nasilnika pustilo na slobodu s blagim ukorom”.

Stereotipizacija žena u bh. društvu i medijima postoji a to su dokazala i istraživanja i analize medijskog sadržaja. Mediji izvještavaju na osnovu zadatog strukturalnog okvira: kriterija novosti, važeće hijerarhije kredibiliteta, novinarske rutine i dominantnih kulturnih presupozicija. I upravo takva novinarska doxa principijelno podrazumijeva simplifikacije i generalizacije, dakle svjesno ili nesvjesno korištenje stereotipa i manipulaciju predrasudama karakterističnim za datu kulturu³⁸.

Članci u ovoj analizi medijskog sadržaja većinom nisu propitivali stereotipe, nisu iskakali iz uobičajenog načina izvještavanja o ženama, portretiranja žene kao žrtve, stavljanja počinioca nasilja u poziciju napadača i fokusa na njemu. Analiza je pokazala da je takvih 78% članaka.

Međutim, bilo je i takvih članaka koji su se izdvajali iz većine, a to su članci koji su nasilje nad ženama ili porodično nasilje tretirali kao društveni problem i služili su svrsi, da daju informacije o tome kako se izboriti protiv toga, uvodeći u temu konkretnim primjerima.

Članci koji su izlazili iz stereotipnog načina izvještavanja o nasilju nad ženama bili su najčešće članci koji ženu nad kojom je počinjeno nasilje nisu smještali u poziciju nemoćne osobe ili žrtve. Intervjui i komentari ostaju nedovoljno iskorištene forme u tretiranju ove teme, a upravo su to forme koje na određen način mogu da uđu dublje u temu rodno zasnovanog nasilja i naglase ga kao društveni problem. Iako fokus ovog istraživanja nisu bili stereotipi vezani za žene u medijima, ranija istraživanja³⁹ poslužila su kao temelj za analizu prirode medijskog sadržaja o rodno zasnovanom nasilju u BiH. Mediji su svakako među ključnim faktorima u kreiranju i građenju stereotipa u društvu, pa upravo zbog toga treba da snažnije odstupe od predstavljanja žena kao slabih i kao žrtava.

Ipak, kao što se može vidjeti u dosadašnjem toku izvještaja, nisu svi mediji isto izvještavali o rodno zasnovanom nasilju. Mnogi su faktori koji utiču na medijsko izvještavanje o ovoj temi. Neki od njih su nedostatak vremena i resursa koje medijski uposlenici često navode kada su u pitanju osjetljive teme.

38 Nirman Moranjak-Bamburać, „Nepodnošljiva lakoća stereotipa“ u: *Stereotipizacija: predstavljanje žena u štampanim medijima u Jugoistočnoj Evropi*, Mediacentar Sarajevo, 2007. / str. 25.

39 U procesu predstavljanja, stereotipizacija (bilo da je zasnovana na rodu, rasi ili etnicitetu) je pokušaj fiksiranja „preferiranog“ značenja. Iako imaju potencijalno značajnu ulogu u osporavanju fiksiranih značenja, mediji češće predstavljaju dio problema nego njegovo rješenje. (Isanović u: *Stereotipizacija: predstavljanje žena u štampanim medijima* / str. 55.)

Prikaz 8. Nezavisne novine: Primjer članka koji slučaj nasilja stavlja u kontekst društvenog problema.

Glavna i odgovorna urednica Nezavisnih novina Sandra Gojković-Arbutina kaže da se mora napraviti razlika između „tabloida koji čine 80 posto sadašnjih medija i (posebno štampanih) onih rijetkih ozbiljnih koji pokušavaju da održe profesionalizam u svom radu”.

„Tabloidni mediji preživljavaju od takvih tema, dok oni ozbiljni se čuvaju grešaka u izvještavanju o ovakvim temama jer su i podložniji kritici javnosti, ali i regulatornih tijela, koji tabloide ne doživljavaju kao relevantan medij, ali zato ove druge provlače kroz raznorazne filtere.”

Glavni i odgovorni urednik mostarskog portala Bljesak Berislav Jurič kaže da senzacionalističkog novinarstva ima u Bosni i Hercegovini.

„Novinarstvo u cjelini je danas senzacionalizam, pa ni ovo nije iznimka. Negdje u podsvijesti naše društvo još uvijek krije definiciju da je muškarac uvijek u pravu, a čitateljima je svakako primamljivije čitati što brutalnije naslove, pa što je žrtva više pretučena, to urednici više trljaju ruke”, kaže on.

Prikaz 9. Članak koji izlazi iz okvira uobičajenog izvještavanja, ne koristi stereotipni tretman žena.

4.6.1 DOBOJ - PODVOĐENJE KĆERKE S MENTALNIM POTEŠKOĆAMA

Sažetak: Ženu s mentalnim poteškoćama iz sela u blizini Doboja godinama su seksualno zlostavljali lokalni stanovnici i kao rezultat toga ona je rodila tri bebe (u 2011., 2013. i 2015. godini). Njena majka je navodno ubila dvije bebe nakon što su se rodile i navodno natjerala majku djeteta da se riješi treće bebe nakon njenog rođenja. Otac odnosno očevi beba su navodno nepoznati kao i način na koji su ubijene bebe.

Javnost je za to saznala 25. januara kada su uhapšena tri muškarca i otac zlostavljane žene. Studija slučaja prati medije od njihovih prvih do posljednjih izvještaja o ovom slučaju do navedenog datuma, uključujući hapšenje i prvu presudu lokalnog suda u tom slučaju.

4.6.1.1 Definicija teme i medijska interpretacija: Mediji su počeli izvještavati o slučaju u tabloidnom stilu opisujući ga „šokantnim” (Nezavisne novine), „zločinu kao u horor filmovima” (N1 i Hina), ili „nezabilježenom zločinu” (BNTV). Šok izražen u naslovima i uvodima tekstova novinskih izvještaja praćen je nedostatkom pretpostavke nevinosti i netačnim informacijama. Na primjer, naslov na N1 je glasio „Horor u Doboju: Baka ubila tri novorođenčeta”. Kasnije se ispostavilo da je baka osumnjičena za ubistvo dva novorođenčeta. Iako su imali tabloidan početak izvještavanja kako bi privukli publiku, većina izvještaja bila je jasno i jednostavno izvještavanje o pronalasku tijela bez mnogo opisa i detalja, s malo izvora i gotovo bez izjava ključnih učesnika ili stručnjaka, s malo izvora i gotovo bez izjava ključnih učesnika ili stručnjaka u toj oblasti. Nakon kratke informacije o novim dešavanjima (bez navedenog izvora o tome odakle su informacije stigle), većina izvještaja je završavala kratkim podsjećanjem na pozadinu priče. Nezavisne novine su jedine koje su upozorile na broj godina kazne zatvora koje počinitelj može dobiti. Slučaj je oblikovan kao strašan zločin koji se desio čudnoj porodici u zabačenom mjestu. Nije bilo definisanja zločina, ulaska u tipologiju, motive, uzroke i sveukupnu problematiku, i kako takve zločine spriječiti da se ne dese u budućnosti. Cilj medija nije bio da obrazuju ljude o rodno zasnovanom nasilju, njegovim korijenima, posljedicama i prevenciji nego da informišu u nekoliko rečenica šta se tamo dešavalo bez intervjua sa stručnjacima, policijom, tužiocem i sličnima – što bi predstavljalo sveobuhvatno bavljenje temom. Svi izvještaji u različitim medijima ličili su jedni na druge iako su ih napisali različiti autori i nisu preuzeti od iste novinske agencije.

4.6.1.2 Učesnici – ko govori i kako: Ključni učesnici su sve osobe uključene u slučaj, ali oni „ne govore”, iako su njihovi identiteti otkriveni. Jedino što smo mogli čuti u nekoliko izvještaja o suđenju su njihovi advokati; patolog o DNK analizi u Nezavisnim novinama; ministar unutrašnjih poslova Republike Srpske; djed beba s fotografijom ispred njegove kuće i ispod naslov „Podvodio svoju mentalno bolesnu kćerku?” (pretpostavlja se da upitnik na kraju ima namjeru da ostavi malo mjesta ukoliko sud odluči drugačije, kao što se i desilo); njegov brat koji govori kako nikada nije primijetio ništa sumnjivo; sociolog je konsultovan samo jednom u Nezavisnim

novinama; komšije su pristale da govore za RTRS i izgledali su preplašeno i kao da ne znaju mnogo o slučaju. Sve informacije koje smo dobijali o slučaju dolaze iz narativa bez jasnih izvora, vjerovatno od suda i policije, iako izvori nisu navedeni. Bez ulaska dublje u problem, medijski izvještaji su opisali zločin i fenomen, a sociolog, psiholog, aktivisti za privatnost i ljudska prava nisu dobili mjesta (osim u jednom slučaju ranije navedenom u Nezavisnim novinama kada je intervjuisan sociolog).

4.6.1.3 Iz perspektive rodno zasnovanog nasilja: Zbog činjenice da su mediji propustili da definišu problem i klasifikuju zločin, njihova publika je ostala neinformisana o fenomenu, njegovim korijenima i posljedicama. Nije jasno o kojoj se vrsti zločina radi i koliko je on ozbiljan. Izvještaji pozivaju na osudu samo indirektno pretpostavljajući neke od porodičnih vrijednosti i vrijednosti koje zastupaju stav da je bilo pravednije da su djeca zadržana nego da su ubijena. O rodno zasnovanom nasilju, posebno u ovom vrlo osjetljivom slučaju, nema ni riječi. Čak i ranije navedeni sociolog nije govorio o fenomenu nego o situaciji: „Nemoguće je da zajednica nije primijetila da se nešto neobično dešava i da o slučaju čujemo tek pet godina poslije, to je indikativno” (Nezavisne novine). Nekoliko izvještaja, koji sadrže neke osnovne informacije o kaznama s kojima se osumnjičeni suočavaju, ne sadrže detaljna objašnjenja ili statistiku o zločinima da bi to mogli poduprijeti.

4.6.1.4 Pitanje privatnosti: Od prvog izvještaja su otkrivena imena žrtava i navodnih počinitelja zločina kršeći tako Evropsku konvenciju o ljudskim pravima kao međunarodni sporazum kojim se štite ljudska prava i osnovne slobode u Evropi. Član 8. Konvencije daje pravo da se poštuje „privatnost (pojedince) i porodični život, njegov dom i njegova prepiska”. Isti član sugeriše da samo u određenim situacijama identitet osoba u ovim slučajevima može biti otkriven: „Javna vlast se ne miješa u vršenje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je to neophodna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, sprečavanja nereda i sprečavanja zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih”. To nije bilo s dobojskim slučajem jer čak ni navodni krivci nisu predstavljali opasnost za nacionalnu sigurnost. Otkrivanjem imena i u nekim slučajevima i fotografija ili snimaka ljudi uključenih u slučaj, opisanim kao počinioci i krivci, mediji su ih u vrijeme interneta i njegove memorije dugotrajno obilježili. Opšta javnost je saznala sve o njima, od njihovih imena i izgleda do zanimanja i mjesta gdje žive. To će nesumnjivo uticati na porodice svih osoba uključenih u slučaj bez obzira na ishod suđenja. Šteta će sigurno biti čak i veća ukoliko sud presudi da neki od optužvanih krivaca, koji su opisani u medijima kao takvi, ne budu proglašeni krivim.

4.6.2 OLOVO - UBISTVO DVADESETČETVOROGODIŠNJE DJEVOJKE

Sažetak: U Olovu je prijavljen nestanak dvadesetčetverogodišnje djevojke i mediji su objavili informaciju 29. februara da je porodica i policija traže. Dan poslije pojavile su se vijesti da su dvojica muškaraca zadržana u policiji i da su priznali ubistvo. Potom je počela policijska potraga za tijelom ubijene djevojke. U međuvremenu su mediji izvijestili da su dvojica muškaraca priznali ubistvo. Jedan od počinitelaca je navodno ranije bio u vezi s ubijenom djevojkom. Nazvao ju je da se sretnu u subotu. Kada su se sreli, otišli su njegovim autom, a usput je u auto ušao i drugi mladić. Dvojica muškaraca su je svezali i tukli, zaklali je i gurnuli njeno tijelo niz 70 metara visoku liticu. Tijelo je pronađeno ispod litice nekoliko dana kasnije. Tri i po mjeseca kasnije, dvojica muškaraca su osuđeni na po četrdeset godina zatvora, što je cijeli slučaj ponovo vratilo u fokus medija gdje je na dramatičan način ispraćena presuda i žal za ubijenom djevojkom.

A4.6.2.1 Definicija teme i medijska interpretacija: Prvi izvještaji o slučaju pojavili su se kao informacija o nestanku djevojke koju porodica traži. Nakon što se pojavila informacija da su uhapšena dvojica muškaraca koji su priznali ubistvo, vijest se proširila u medijima, a onda je počela i policijska potraga za tijelom ubijene. Slučaj je predstavljen kao brutalno i monstruozno ubistvo djevojke koje je potreslo cijeli grad Olovo, mirni mali grad u srednjoj Bosni gdje su takva brutalna ubistva čudna i nesvakidašnja, gotovo nemoguća za takvu sredinu. Dnevni avaz je prednjačio u objavljivanju svih detalja do kojih je mogao doći, bilo da se radi o policijskim izvorima ili komentarima mještana Olova. Nakon što su objavljene informacije

o tome kako su dvojica uhapšenih muškaraca priznali ubistvo, objavljeno je, u pokušaju portretiranja njih kao hladnokrvnih ubica, i kako su navodno pokušali da falsifikuju svoj alibi provodeći se u baru, pijući i slaveći, a kada su privedeni, priznali su ubistvo. Mediji su naširoko izvještavali o brutalnosti ubica. Jedan od njih dvojice je na društvenoj mreži navodno podijelio poziv za pronalazak nestale djevojke. U međuvremenu je u medijima bio aktualan i drugi odvojeni slučaj nestanka mladića čije je tijelo pronađeno istog dana kao i tijelo djevojke, a mjesec dana nakon što je mladić nestao i utopio se u rijeci. Brutalno ubijena djevojka i nesretno stradali mladić sahranjeni su istog dana u Olovu, gradu koji je proglasio dan žalosti. Mediji su izvještavali o različitim motivima vezanim za ubistvo djevojke, od ljubomore do toga da je dvojac od nje uzeo novac. Nakon što je tijelo pronađeno, pojavile su se detaljne priče o tom događaju, najviše u novinskim izdanjima 3. marta, posebno u Dnevnom avazu, o tome kako su je dvojica muškaraca mučili i ubili, kako su bili brutalni, hladnokrvni, kako je to šokantan i nevjerovatan događaj, kako su porodice tužne a javnost u nevjerici. Jedan od primjera sumnjivih izvora priče je kratki anterfile o glasinama pojedinca iz Olova o tome kako je nestanak mladića od mjesec ranije bio povezan s nestankom djevojke i da je „ovo bilo drugo misteriozno nestajanje u mjesec dana i možda je ista banda bila upletena u to”. Sve dok tijelo Arnele Đogić nije pronađeno i dok se nisu pojavile zvanične policijske i pravosudne informacije, postojalo je mnogo verzija priče, većina zasnovana na tome šta su anonimni sugrađani rekli. Dnevni avaz je predvodio medijsko izvještavanje na taj način da je prvi objavljivao nove detalje, nova priznanja i izjave momka ubijene djevojke i roditelja počinitelaca. Dok su mediji u Federaciji BiH gradili svoje priče na osnovu izjava građana Olova, mediji u Republici Srpskoj, na primjer Nezavisne novine ili Glas Srpske, izvještavali su o tom slučaju govoreći da se u Olovu desilo ubistvo i da tijelo nije pronađeno, da bi potom izvjestili o pronalasku tijela i šta je o tome rekla policija. Generalno, nisu se puno fokusirali na taj događaj, posebno nije bilo traženja zapaljivih detalja u medijima u Republici Srpskoj u vezi s ovim slučajem, u poređenju s medijima u Federaciji. U drugom slučaju, ubistva u porodici Tepić u Banjoj Luci, bilo je suprotno^{40,41}. Nakon što su dva muškarca uhapšena, priča se fokusirala na potragu za tijelom djevojke i žal porodice. Preplavljeni oznakama „stravično”, „šokantno” ili „ekskluzivno”, izvještavanje je izgledalo kao da je rađeno u tabloidnom stilu žurbe da se proda kopija novina. Roditelji ubijene djevojke su odbili pričati za medije dok se njen brat pojavljivao s vremenom na vrijeme jer je on javno istupao govoreći da je ona nestala prije nego što se pojavila vijest da je ubijena. Roditelji jednog od počinitelaca priznali su Dnevnom avazu da oni „više nemaju sina” i da se osjećaju užasno zbog onoga što je uradio. Televizije su izvještavale u nešto smirenijem tonu. Međutim, izvještaji u analiziranim televizijskim programima su varirali. Dok RTRS nije uopšte izvještavao o pronalasku tijela djevojke, FTV je otvorio svoju centralnu informativnu emisiju Dnevnik 2 s izvještajem o toj temi. Nakon stand-upa⁴² njihovog novinara, slijedila je sekvenca s terenske potrage bez ikakvih informacija, s naglašenim zvukovima brze rijeke

40 Studija slučaja: Banja Luka, od strane 35. ovog izvještaja

41 Veća posvećenost medija iz Republike Srpske slučaju koji se dogodio u Banjoj Luci i medija iz Federacije slučaju koji se dogodio u Olovu govori o fokusiranju na teme za koje su mediji pretpostavili da će izazvati osjećanja kod publike koja im je primarna. Tako je teritorijalna blizina dešavanja nasilja izgledala kao presuđujući faktor za interesovanje medija, a moguće i etnička struktura stanovništva u mjestima u kojima se desio slučaj. Kako drugačije objasniti da je jedno ubistvo „brutalno” u Federaciji a nije u Republici Srpskoj i da je jedna „porodična tragedija” upravo to u Republici Srpskoj, a nije i u Federaciji.

42 Stand-up je dio televizijskog priloga u kojem se pojavljuje novinar ispred kamere i objašnjava dio priče, što može da bude na početku, u sredini ili na kraju priloga.

gdje je tijelo pronađeno i žamorom policije i ljudi koji traže tijelo, što je naglasilo dramatičan i napet trenutak nakon kojeg su slijedile izjave zvaničnika. Isti snimak u drugom dijelu odnosio se na vijest o pronalasku drugog tijela – mladog muškarca koji je nestao prije mjesec dana. Izvještaj je završen „tugom koja je natkrila Olovo“. BNTV je imao kraći segment o ovoj priči i uglavnom se fokusirao na informativni ton i zasnivao na izvještajima zvaničnika kao i izvještaj TV1.

Prvostepena presuda u ovom slučaju donesena je 14. juna, kada se slučaj ubistva ponovo pojavio u medijima. Bilo je to zbog ranije naglašenosti važnosti slučaja, koji je bio opštezastupljen u medijima, i kao razvoj događaja pomno je praćeno suđenje. Dramatične reakcije porodice ubijene djevojke na presudu prenesene su u centralnim informativnim emisijama FTV, N1 i TV1 među udarnim vijestima, dok u centralnom dnevniku RTRS-a nije bilo informacije o presudi⁴³.

4.6.2.2 Učesnici – ko govori i kako: Većina sagovornika u prvim danima priče, kada je objavljeno da je djevojka nestala i posebno kada su dvojica počinitelaca priznala ubistvo, bili su stanovnici Olova ili anonimni izvori bliski istrazi. Prije nego što je njeno tijelo pronađeno i prije zvanične informacije o ubistvu i motivima, postojalo je nekoliko verzija priče zasnovanih na izjavi od, čini se, svakoga ko je imao nešto za reći. Dok je ukupno izvještavanje o slučaju koristilo opise poput šokantnog ili stravičnog ubistva koje je potreslo Olovo, sagovornici u priči su govorili na isti način. Osobe koje su davale mišljenja, prolaznici koji su analizirali i zaštićeni izvori bliski istrazi koji su govorili o detaljima mučenja dvadesetčetverogodišnje žene uklapali su se u tabloidnu potragu za informacijama koje bi služile gotovo kao nova senzacija.

4.6.2.3 Iz perspektive rodno zasnovanog nasilja: Izraz rodno zasnovano nasilje nije se pojavio niti jednom u pretrazi termina „nasilje nad ženama“ na Klixu, Buki, Bljesku ili u Infobiroovoj bazi gdje bi vodio do članaka u novinama. Takva činjenica govori dovoljno da cijeli slučaj ubistva djevojke u Olovu nije bio povezan s izrazom „rodno zasnovano nasilje“ i da nije stavljan u taj kontekst uopšte. Analizirani medijski sadržaj, koji je bio dovoljno veliki da uključi izvještaje o tome kada se ubistvo desilo i kada je bila presuda, ne pokazuju nikakav širi kontekst društvenog problema oko tog slučaja. Većina izvještaja bila je u rubrici „crna hronika“ ili su oni jednostavno prikazivani kao stravična priča koja će zaintrigirati javnost zbog svoje nesvakidašnje prirode i brutalnosti. Stručnjaci u ovoj oblasti nisu konsultovani niti je bilo pratećih članaka⁴⁴ kao pokušaja da se objasne motivi i djela nasilja s psihološkog pogleda, da se sagleda ubistvo djevojke zbog ljubomore kao društveni problem.

Glavna i odgovorna urednica Oslobođenja Vildana Selimbegović kaže da je u slučaju ubistva djevojke u Olovu fokus bio na detaljima umjesto na društvenom problem.

„Mislim da, koliko se sjećam, mi smo stavili na naslovnu osmomartovsku šetnju. Ako se sjećate, žene u Olovu su..., i to je jedan čin vrlo vrijedan pažnje, mislim da mu mediji nisu posvetili ono mjesto koje mu pripada. Žene u Olovu su 8. mart proslavile tako što su se solidarisale sa žrtvom. Mislim da je taj njihov gest, recimo, nedovoljno zabilježen kod nas. Mislim da sam tad brojala da je jako malo medija na taj način se

⁴³ Dnevnik BNTV nije bio dostupan online i nije bio analiziran.

⁴⁴ Priče koje bi predstavljale nastavak započete teme i pokazale razvoj situacije i nove detalje ili priče koje bi dale širu sliku nekoj temi, pogledale neki događaj iz nekoliko različitih uglova.

okrenulo tome. Ružno rečeno, nekako mi se činilo da im je važnije bilo jesu li se oni nekada zabavljali, ko se koliko sa kim zabavljao nego zapravo sam taj užasni čin. Bez obzira u kakvoj su vrsti veze bili, jesu li bili zaručeni, mislim da je to apsolutno nebitno.”

4.6.2.4 Pitanje privatnosti: Ime i prezime ubijene djevojke bilo je u medijima od početka jer je njena porodica prijavila njen nestanak i pratila šta objavljuju mediji. Identiteti počinitelaca pojavila su se u medijima kada su oni uhapšeni i kada su priznali policiji da su mučili i ubili djevojku. Njena porodica, tokom potrage za tijelom, uglavnom nije bila u izvještajima, osim njenog brata koji je povremeno davao izjavu o napretku pretrage. Kada je tijelo pronađeno, nije bilo izjave porodice i mediji su isticali da je porodica previše uznemirena da bi razgovarala s njima. Detalji privatnog života ubijene djevojke često su se pojavljivali u izvještajima tako što je opisivano da je ona ranije bila u vezi s jednim od počinitelaca i da je sada imala novu vezu. Izvještaji su također govorili da je njen bivši momak, jedan od počinitelaca, komunicirao s njom i nagovorio je da uđe u njegov auto u subotu kada je ubijena. Njena školska učiteljica i radne kolege govorili su o njoj kao o dobroj osobi koja je vrijedno radila.

4.6.3 Banja Luka⁴⁵ – bivši supružnici, ubistvo i samoubistvo

Sažetak: Mediji su počeli izvještavati o slučaju porodične tragedije kada je muškarac ubio svoju bivšu suprugu u jednom banjalučkom naselju. Sudeći prema medijskim izvještajima, par je bio rastavljen. Počinitelac ubistva je došao ispred zgrade gdje je živjela ubijena žena s njihovim dvadesetjednogodišnjim sinom ujutro 30. maja. Nakon svađe, koju su komšije navodno vidjeli, čulo se nekoliko pucnjeva iz pištolja. Nakon što je ubio ženu, muškarac je pucao u sebe i preminuo na putu do bolnice.

4.6.3.1 Definicija teme i medijska interpretacija: Neki od medijskih izvještaja su tvrdili da je počinitelac maltretirao ženu ranije i da je ona to prijavljivala policiji kao porodično nasilje. Slučaj je oblikovan kao tragičan porodični slučaj čovjeka koji se nije mogao nositi s razvodom. O takvom motivu je izvjestila većina medija. Priča je izgrađena uglavnom na izjavama komšija jer su se svađa i pucnjava desili na ulici. Međutim, prvi izvještaji nisu ulazili duboko u pozadinu problema povezujući ga s porodičnim problemima i pozicijom žene u takvim slučajevima. Nije se činilo da je cilj medija ukazati na problem porodičnog nasilja i posebno nasilja nad ženama nego dati detalje tragičnog događaja i strašnog ubistva i samoubistva koje se desilo nasred ulice kada je muškarac ubio ženu držeći pištolj uz njenu glavu dok je ona bila na koljenima, a potom pucao i u sebe. U mnogim medijskim izvještajima našle su se izjave iz policije, bolnice i neki od detalja koje su ispričale komšije. Postojali su i izvještaji koji su opisivali slučaj kao horor.

4.6.3.2 Učesnici – ko govori i kako: Ključni akteri u izvještavanju o ovom slučaju su bile komšije, često sa zaštićenim identitetom, i zvaničnici iz bolnice koji su dali informacije o stanju muškarca koji nije preminuo na licu mjesta nego kasnije kada je prebačen u bolnicu. Ključni izvor za većinu detalja o tome kako su se desili ubistvo i samoubistvo bila je komšinica koja je, sudeći prema izvještajima medija, vidjela sve sa svog balkona. Komšinin identitet je bio zaštićen ali je ona dala detalje poput onih da je muškarac ranije prijetio ženi, da je ona bila poput „roba u braku” dugom

45 Posmatrani period: 30. maj 2016. (dodatno 23. juni 2016.). Posmatrani mediji: RTRS, FTV, BNTV, TV1, ATV, Nezavisne novine, Dnevni avaz, Dnevni list, Oslobođenje, Klix, Nap, Glas Srpske, Slobodna Bosna, Glas Kotor Varoša.

25 godina, a i da je sin spavao kada se sve to desilo. U nekim od izvještaja bile su i izjave jednog od majora Oružanih snaga BiH, gdje je počinitelj nasilja bio zaposlen kao vojnik, koji ga je opisao kao dobrog uposlenika govoreći da su oni znali za njegove privatne probleme ali da ništa nije nagovještavalo nasilje. Osim informacije od policije i sudstva da je istraga o slučaju otvorena, i saopštenja iz bolnice, cijela priča o motivima i detaljima slučaja temeljila se na izjavama svjedoka, komšija.

4.6.3.3 Iz perspektive rodno zasnovanog nasilja: Naglasak medijskih izvještaja bio je na tragičnom događaju kao posljedici razvoda. Motiv koji je istican, na osnovu izjave komšinice, bio je da muškarac nije mogao podnijeti da su se on i žena koju je ubio razveli. Postojale su izjave koje su govorile da ju je pratio ranije i ponašao se čudno i da su se tog jutra prepirali. Širi diskurs u kontekstu rodno zasnovanog nasilja i porodičnog nasilja kao društvenog problema je izostao. Cijela priča je uglavnom predstavljena na dan kada se desila i dan poslije – u novinama. Stručnjaci koji bi objasnili ovaj slučaj kao primjer rodno zasnovanog nasilja ili neko ko bi ga posmatrao posebno iz ugla žene nisu konsultovani. Motiv da se muškarac nije mogao nositi s razvodom stavlja veći fokus na počinioca nego na osobu nad kojom je počinjeno nasilje, u ovom slučaju femicid. Ipak, bitno je zabilježiti da je tri sedmice kasnije u Nezavisnim novinama objavljen članak koji predstavlja nastavak započete priče, i to o tome kako su „sigurne kuće pune žena” koje traže pomoć da pobjegnu od svojih nasilnih muževa, nakon što su navodno vidjele šta se desilo u Banjoj Luci krajem maja.

„More priča o samoregulaciji dovelo je novinare do toga da ne podliježu nikakvoj regulaciji, a država je neodgovorna, pa dopušta da se barata s činjenicama koje bi trebale biti predmetom istrage kako kome odgovara. Nažalost, što brutalnije opišete nasilje, to čvršće držite čitatelje nad svojim štitom. Osobno bih zabranio objavu vijesti o samoubojstvima jer je to osobni čin pojedinca koji ne utječe izravno na društvo. No, nažalost, medijska ‘moda’ traži što više tuđe nesreće”, kaže glavni i odgovorni urednik Bljeska Berislav Jurić.

4.6.3.4 Pitanje privatnosti: Imena ubijene žene i počinioca ubistva su otkrivena već u prvim izvještajima. Mjesto ubistva i samoubistva je prikazano kao što je i opisana porodična situacija, uključujući i to da je njihov sin spavao kada se dogodila pucnjava i da se radi o dvadesetjednogodišnjaku. Evropska konvencija o ljudskim pravima kao međunarodni sporazum koji štiti ljudska prava i fundamentalne slobode u Evropi pojedincu garantuje pravo „privatnosti i porodični život, njegov dom i prepisku”. Ime sina nije otkriveno ali mnogi detalji o njegovim roditeljima jesu, što također krši pravo na privatnost porodice.

4.6.4 TUZLA - UPOZORENJE GRAĐANKAMA NA 'SEKSUALNOG MANIJAKA'

Sažetak: Radio Kameleon na svom online izdanju objavio je video za koji je objašnjeno da je stigao od nepoznatog slušaoca, a na kojem se vidi čovjek koji navodno masturbira iza drveta. Priča je zasnovana na videu, povezujući ga s glasinama koje „kruže gradom” o seksualnom manijaku koji vreba žene. Drugi mediji izvijestili su o istom snimku i opisali događaj kao slučaj nasilja nad ženama na osnovu primljenog videa, a da nijedna žena nije upitana o tome.

The image is a screenshot of the ATV website. At the top, there is a navigation bar with the ATV logo and various menu items: NASLOVNA, PREGLED DANA, VIJESTI, SPORT, MAGAZIN, TEMA DANA, TV RASPORED, and ATV PRO. Below the navigation bar, there is a banner for 'Bozume kylb' with a '30%' discount tag. The main headline reads 'Tragedija u Banjaluci: Pred komšijama ubio bivšu ženu, pa sebe'. Below the headline is a photograph of a multi-story apartment building. Under the photo, there is a short article snippet with the author 'ATV', the date '30 May 2016, 19:04', and a 'Like' button.

4.6.4.1 Definicija teme i medijska interpretacija: Vijest je pokrenuo Kameleon 14. juna s naslovom „Ekskluzivni snimak: sugrađanke oprez! Seksualni manijak ‘vreba’ na Gradini!”. Vijest sadrži snimak čovjeka koji stoji iza bandere i pomjera svoju ruku, ali nije jasno da li urinira ili masturbira. Kameleon pretpostavlja ovo drugo i tvrdi da video „samo potvrđuje glasine o seksualnom manijaku koji vreba ovih dana“. Objašnjenje anonimnog slušaoca koji je napravio video kaže da je muškarac to radio deset minuta i da su ga žene samo gledale, ali nisu zvale policiju. Ta tvrdnja služi kao potvrda glasina da je muškarac seksualni manijak. Članak završava sa izražavanjem nade Kameleona da će policija na to reagovati. Ovakva vijest uobičajen je primjer građanskog novinarstva koji može poslužiti kao dojava za

daljnju provjeru i istraživanje. Međutim, Kameleon je to propustio uraditi i objavio vijest u senzacionalističkom maniru bez bilo kakvih provjera. Bportal.ba i Fokus.ba prenijeli su članak Kameleona dok je Dnevni avaz koristio isti snimak i otišao korak dalje povećavajući senzacionalistički ton i upozorio u naslovu „Građanke su uznemirene”. Građanke u tekstu nisu upitane za komentar. Sarajevski portal Depo.ba je prenio vijest Dnevnog avaza. S nekompletnim kratkim vijestima, mediji su uspješni samo proširiti paniku i tumačiti snimak onako kako su željeli i mislili da će povećati broj posjeta na internet stranici i čitalaca u novinama.

4.6.4.2 Učesnici – ko govori i kako: Ključni učesnici su „počinilac nasilja” kojem nije ponuđena mogućnost komentara jer je percipiran kao prijatnija. On je označen kao seksualni manijak, prema medijskoj presudi. Sugrađanke koje su percipirane kao potencijalne žrtve spomenute su u izvještaju, ali opet nisu upitane za komentar. Jedina osoba koja govori je anonimna autorica snimka potvrđujući optužbe indirektno, i lokalna policija koja tvrdi da nisu dobili nikakvu prijavu.

4.6.4.3 Iz perspektive rodno zasnovanog nasilja: Ekskluzivna vijest sumnjive je vjerodostojnosti, a mediji koji su je objavili nisu objasnili detaljno moguće nasilje, njegove posljedice i način prevencije. Da je potencijalno objašnjenje u cilju sprečavanja rodno zasnovanog nasilja bilo u njihovom interesu umjesto senzacionalizma, navodni zločin i fenomen bili bi dublje objašnjeni, a stručnjaci konsultovani. Na ovaj način ostaje nejasno zašto je ta radnja užasna, gdje vodi, koja je kazna i kako je spriječiti. Nema čak ni backgrounda s prethodnim sličnim slučajevima u gradu ili drugdje i nema ponuđene statistike od policije ili relevantnih nevladinih organizacija, što bi predstavljalo osnovne komponente teksta koji se

sveobuhvatno bavi temom. Iz rodnog ugla, izvještaji s jedne strane pokušavaju zaštititi žene upozoravajući ih da se paze, ali s druge strane pokazuju da žene nisu zainteresovane za rješavanje slučaja jer su pasivne i ne prijavljuju slučaj, sudeći prema komentaru slušaoca poslanom zajedno sa snimkom.

4.6.4.4 Pitanje privatnosti: Identitet „počinioca nasilja” nije otkriven. Identitet osobe koja je poslala video i koja je opisala slučaj također nije otkriven. Budući da za komentar nisu upitane „Tuzlanke” koje su u cijeloj priči bile pozicionirane kao žene nad kojima je izvršeno nasilje, pitanje privatnosti nije bilo dalje analizirano.

5. ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje je pokazalo nedostatke u radu medija kada je u pitanju izvještavanje o nasilju nad ženama i nasilju u porodici, kao što je nedovoljno posvećivanje pažnje tom društvenom problemu i njegovoj prevenciji, čak i neetičko izvještavanje u osjetljivim slučajevima. Iako su primjeri nasilja nad ženama prisutni u medijima skoro svakodnevno, angažman dnevnih medija u objašnjenju pozadine tih slučajeva je u većini izostao.

Kao što je ova analiza pokazala, ističu se članci koji u stilu crne statistike i u hronikama drže rodno zasnovano nasilje u javnoj sferi. Vidjeli smo dosta primjera, a čuli i mišljenja novinara i urednika medija koji pokazuju da je žena koja je pretrpjela nasilje samo alat za prikupljanje klikova u vrijeme publike gladne senzacije, medija koji na tržištu trče za čitanošću ili gledanošću. Medijsko izvještavanje ne može zaustaviti rodno zasnovano nasilje, ali može doprinijeti tome da se društvo ozbiljno zapita i zabrine i pokrene u snažniju akciju.

Počinioci nasilja nad ženama najčešće su njihovi bračni partneri, pokazuje statistika, a mnoge žene različite oblike nasilja ili ne prepoznaju ili ne prijavljuju. Rodno zasnovano nasilje opstaje u BiH zbog duboko ukorijenjenih stavova o odnosima žena i muškaraca u društvu, a uloga medija u svemu je daleko od one kakva bi trebala da bude, a to je da snažno podupre borbu protiv nasilja, bilo kroz profesionalno izvještavanje ili kroz konkretne i jasne kampanje koje će ciljano voditi ka mijenjanju rodnih stereotipa i uvriježenog stava da je rodno zasnovano nasilje nad ženama privatni problem i da ne predstavlja alarmantnu društvenu opasnost.

Mediji su naizgled svjesni svoje uloge, ali suštinski ne predstavljaju dio rješenja i u najvećoj mjeri i ne doprinose mijenjanju stanja gdje je žena žrtva muškarca, često svoga partnera, jer naglasak na mogućim razlozima za nasilje koji su lične prirode samo je potajno traženje opravdanja a nikako način da se jasno iskomunicira poruka da su nasilje nad ženama i nasilje u porodici apsolutno neprihvatljivi i zakonom zabranjeni.

Istraživanje Agencije za ravnopravnost spolova u BiH o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama pokazalo je da ne postoji dovoljno razvijena svijest o tome koja iskustva predstavljaju različite forme nasilja: više od polovine žena koje su bile izložene fizičkom nasilju tvrde da nisu žrtve fizičkog nasilja, a još manji udio žena prepoznaje svoju izloženost psihičkom, ekonomskom i seksualnom nasilju. U tom smislu, mediji su ti koji mogu i treba da uzmu aktivnu ulogu u edukaciji o nasilju prema ženama i nasilju u porodici, upravo zato što je jedna od misija novinarstva, osim informativnog, i edukativno djelovanje.

Međutim, s postojanjem predrasuda i stereotipa, čemu osim istraživanja svjedoči i ukupno okruženje bosanskohercegovačkog društva, medijsko izvještavanje uveliko preslikava takvo stanje, što je pokazala analiza u dijelu koji se odnosi na to da mediji vrlo rijetko propituju stereotipe u svojim izvještajima, i to uglavnom nisu priče, na primjer, o ženama koje su preživjele nasilje i govore s određenom vremenskom distancom. Ovo istraživanje je pokazalo da se u medijskim izvještajima skoro i ne čuje glas žena koje su preživjele nasilje u prošlosti. . Osoba koja je preživjela nasilje mogla bi da ponudi svoja iskustva u borbi protiv nasilja i u tome kako pronaći način i snagu da nasilje ostane u njihovoj prošlosti. Takvi članci bi mogli da budu edukativni i da, za razliku od izvještavanja u crnoj hronici o tome da se nasilje desilo, ponude čitaocima kojih se nasilje u porodici tiče način kako da ga prevaziđu, da budu vodilja i nasilnicima i ženama koje trpe nasilje kako da to zaustave. O nasilju se izvještava samo onda kad se već dogodilo, rijetko s određenim vremenskim odmakom odnosno rijetko u svrhu prevencije.

Dok se o fizičkom i seksualnom nasilju generalno govori i izvještava u medijima, ostaju nedovoljno ispričane priče o psihološkom i posebno ekonomskom nasilju. Ekonomsko osnaživanje⁴⁶ žena ostaje bitna pretpostavka da žene postanu jače, samostalnije i da se na taj način odupru nasilju koje muškarci provode nad njima⁴⁷.

Kao što to jasno kaže Preporuka Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope o prikazu žena u medijima, unatoč napretku u nekoliko evropskih zemalja, pretpostavka o ženama u medijima često ipak ostaje negativna te je i dalje stereotipna i seksistička. Žene se povezuju s privatnim područjem života, domaćinstvom i porodičnim životom. Mediji često predstavljaju žene kao seksualne objekte. Dok je savremeno društvo prošlo kroz brze promjene, pretpostavka o ženama u medijima nije se bitno promijenila.

Iako Zakon o ravnopravnosti spolova BiH kaže, između ostalog, da je zabranjeno javno prikazivanje i predstavljanje bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način s obzirom na spol, iz provedene analize medijskog izvještavanja o rodno zasnovanom nasilju nad ženama vide se primjeri ne direktnog vrijeđanja žene nad kojom je počinjeno nasilje, ali sigurno vrijeđanje na indirektan način ulazeći u intimne sfere njenog života koji su u nekim slučajevima, namjerno ili nenamjerno, u drugi plan bacili stravično nasilje koje je počinjeno nad njom, a u prvi plan stavili „razloge“ zbog kojih je došlo do nasilja, privatne relacije s osobom koja je počinila nasilje i slično, i uopšteno gledajući, nisu proizveli nauku niti su postali konstruktivan dio rješenja tog društvenog problema.

Trenutno s tek nekolicinom kvalitetnih članaka ne možemo tvrditi da su mediji

46 Osnajivanje: termin nastao na konferenciji u Pekingu (1995.), a odnosi se na povećanje učešća žena u procesima donošenja odluka i pristupu vlasti. Trenutno ovaj izraz podrazumijeva i drugu dimenziju: svijest o moći koju individualno i kolektivno imaju žene.

47 Dajana Cvjetković u: Feministička čitanja društvenih fenomena, Sarajevski otvoreni centar / str. 126.

dio rješenja. Medijski izvještaji rijetko propituju rodne stereotipe koji postoje u bosanskohercegovačkom društvu ili ih podržavaju. Možda je ispravan zaključak da mediji niti pomažu niti odmažu nastavak nasilja nad ženama, što nije dobro uzevši u obzir njihovu društvenu odgovornost. Može se sa sigurnošću reći da mediji rodno zasnovano nasilje nad ženama obilato koriste i da što je ono brutalnije, primamljivije je. Bosanskohercegovački mediji nisu lišeni senzacionalizma i iskorištavanja nasilja koje žene trpe u svojoj produkciji medijskih sadržaja i to treba hitno da promijene.

PREPORUKE ZA MEDIJE

Uzevši u obzir nalaze iz ovog istraživanja, postojeće bosanskohercegovačke i međunarodne zakone, preporuke, etička načela, kodekse, pravila i dobre prakse, u smislu odgovornog i ispravnog izvještavanja o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, kreirane su i ove preporuke koje se odnose na poželjne medijske prakse u pristupanju temama rodno zasnovanog nasilja. U tom smislu novinari i urednici treba da:

1. kroz svoj rad i djelovanje u medijima promovišu rodnu jednakost u skladu s domaćim i međunarodnim preporukama i zakonima i odstupe od stereotipnog i seksističkog prikazivanja žena u medijskim izvještajima;
2. snažnije preuzmu odgovornost u promovisanju dostojanstva žena, bore se protiv diskriminacije nad ženama i seksizma i rade na mijenjanju stereotipa;
3. poštuju odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine koji zabranjuje javno prikazivanje i predstavljanje bilo koje osobe, uključujući i žene, na uvredljiv, omalovažavajući i ponižavajući način u smislu njihovog spola;
4. koriste Kodeks za štampu i online medije u BiH i Kodeks o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija kao temeljna načela profesionalnog obavljanja novinarske djelatnosti, a posebno da u smislu rodno zasnovanog nasilja nad ženama ne objavljuju bilo kakav sadržaj koji direktno ili indirektno žene stavlja u neravnotežan položaj ili ih diskriminiše na osnovu njihovog spola;
5. kontinuirano rade, u saradnji s institucijama koje se time bave, na podizanju svijesti o problemima rodno zasnovanog nasilja nad ženama i to svih njegovih oblika: fizičkog, seksualnog, psihološkog i ekonomskog, i to ne samo onda kad se ono desi;
6. proaktivnije se bave temom nasilja nad ženama, ne oslanjajući se isključivo na informacije koje obezbijede policijski izvori ili nevladine organizacije iz te oblasti, na taj način da češće rade analitičke priloge koji će tretirati te teme i pozivati i nadležne institucije na djelovanje;

7. izvještajima o počinjenom nasilju nad ženama ili nasilju u porodici pristupe u smislu društvenog problema rodno zasnovanog nasilja i obrađuju ih tematski, a ne često u rubrikama crne hronike, bez konteksta i kratko;

8. kad god je moguće, ne oslanjaju se na kratke agencijske vijesti ili vijesti s online portala u temama o nasilju nad ženama, nego kad god je moguće koriste duže novinarske forme poput intervjua, komentara ili istraživačke priče;

9. ako ne postoji jasan interes javnosti, izbjegavaju objavljivanje eksplicitnih fotografija i snimaka budući da je takva praksa suprotna etičkim standardima, može da naštetiti osobama nad kojima je izvršeno nasilje i uznemiri javnost, štite intimu žena od neopravdanog i senzacionalističkog otkrivanja u javnosti i obrate pažnju da ne objavljuju neproverjene informacije, pogotovo one koje mogu ugrožiti žene koje su pretrpjele nasilje;

10. teme koje uključuju lične tragedije tretiraju s posebnom pažnjom, a osobama nad kojima je izvršeno nasilje pristupe s poštovanjem i bez viktimiziranja. Prikazivanje žena kao žrtava u javnosti može da stvori utisak da su one nemoćne i slabe zbog toga što su žene i stoga trebaju pažljivo naći balans između poštovanja prema njima i interesa da priča bude objavljena, ali i uticaja te objave na ugled i život osoba uključenih u priču, pogotovo ako se radi o djeci;

11. ne otkrivaju lične podatke i vizualni identitet žene koja je pretrpjela nasilje, osim kad ona to jasno želi, budući da to može da nanese štetu njoj i njenoj porodici;

12. pažljivo odluče o otkrivanju identiteta počinioca nasilja, što ne treba uvijek uraditi, jer to može da dovede do otkrivanja identiteta osobe nad kojom je počinjeno nasilje, ali i iz razloga presumpcije nevinosti;

13. žene koje su preživjele nasilje ohrabre, kroz analitičko izvještavanje ili pažljivim ličnim pristupom, da snažnije progovore o nasilju;

14. više uključe stručnjake iz različitih oblasti, daju prostora sociolozima, psiholozima, socijalnim radnicima, ali ne isključivo odvojeno od tekstova ili priloga o primjerima počinjenog nasilja;

15. u izvještajima češće naglase i podsjetite na kazne koje slijede za osobe koje počine nasilje;

16. izbjegavaju indirektno davanje razloga i opravdanja za nasilje na taj način da ženi dodjeljuju isključivo ulogu supruge, partnerice u emotivnoj vezi i slično, odnosno da izbjegavaju stereotipne rodne uloge;

17. izbjegavaju bombastične naslove i korištenje senzacionalističkih riječi poput „šokantno“, „brutalno“ ili „stravično“;

18. primjere nasilja nad ženama stave u kontekst društvenog problema i ne izvještavaju o njima kao izolovanim slučajevima krivičnih djela i žene ne portretiraju kao žrtve i na taj način ih dodatno viktimiziraju;

19. nasilje nad ženama i nasilje u porodici ne tretiraju kao nesretan slučaj ili tragediju nego kao društveni problem;

20. aktivnije razmjenjuju informacije s vladinim i nevladinim sektorom u oblasti borbe protiv rodno zasnovanog nasilja nad ženama, a u izvještavanju budu svjesniji da, osim informativnog karaktera, mogu da djeluju i edukativno.

BIBLIOGRAFIJA

1. Feministička čitanja društvenih fenomena, Sarajevski otvoreni centar, 2015. godine
2. Handle with Care: A guide to responsible media reporting of violence against women, Produced by Zero Tolerance
3. Kodeks o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija, Regulatorna agencija za komunikacije BiH, 2015. godine
4. Kodeks časti BH novinara, BH novinari, 2011. godine
5. Kodeks za štampu i online medije u BiH, Vijeće za štampu Bosne i Hercegovine, 1999. godine
6. Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Vijeće Evrope, Istanbul, 2011.
7. Krivični zakon FBiH
8. Krivični zakon RS
9. Media Integrity Matters, South East European Media Observatory, 2014, Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies, Ljubljana
10. Monitoring printanih medija u Bosni i Hercegovini o pojavnosti i prezentaciji žene, BH novinari, 2005. godine
11. Mršević, Zorica: Mediji u Srbiji 2014 o rodno zasnovanom nasilju: Između zabave i stereotipa, UN Women
12. Preporuka 1931 Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope, Borba protiv seksističkih stereotipa u medijima, 2010. godine
13. Preporuka 1555, Prikaz žena u medijima, Parlamentarna skupština Vijeća Evrope, 2002. godine

14. Preporuke za medije o tretiranju rodni sadržaja i upotrebi rodno osjetljivog jezika u medijima Bosne i Hercegovine Vijeća za štampu BiH, 2006. godine
15. Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u Bosni i Hercegovini, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, 2013. godine
16. Rezolucija 1751 Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope, Borba protiv seksističkih stereotipa u medijima, 2010. godine
17. Stereotipizacija: predstavljanje žena u štampanim medijima u Jugoistočnoj Evropi, Mediacentar, 2007. godine
18. Zakon o zabrani nasilja u porodici FBiH
19. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS

ANEKS 1

KODNA LISTA

1. PRIČA

- 1.1. Naziv medija
- 1.2. Datum (format 26/06/2016 za 26. juni 2016.)
- 1.3. Naslov članka
- 1.4. Spol novinara
 - 1.4.1. Ženski
 - 1.4.2. Muški
 - 1.4.3. Nije označeno
- 1.5. Dužina članka
 - 1.5.1. Dug (više od osam paragrafa)
 - 1.5.2. Srednji (četiri do osam paragrafa)
 - 1.5.3. Kratak (do četiri paragrafa)
- 1.6. Izvor/porijeklo
 - 1.6.1. Originalni sadržaj (potpisani članci)
 - 1.6.2. Novinska agencija
 - 1.6.3. Nije označeno
- 1.7. Žanr
 - 1.7.1. Faktografski (vijest, izvještaj, reportaža, istraživanje)
 - 1.7.2. Komentar (mišljenje)
 - 1.7.3. Intervju
 - 1.7.4. Drugo

2. FOTOGRAFIJA:

- 2.1. Scena nasilja - zamućena
- 2.2. Scena nasilja - jasna
- 2.3. Generalno (zgrada institucije, policijske trake itd.)
- 2.4. Lica - zamućena
- 2.5. Lica - jasna
- 2.6. Nije dostupna

3. TEMA

- 3.1. Fizičko nasilje
- 3.2. Seksualno nasilje
- 3.3. Psihološko nasilje
- 3.4. Ekonomsko nasilje

4. AKTERI

4.1. Subjekt

- 4.1.1. Osoba nad kojom je izvršeno nasilje
- 4.1.2. Osoba koja je preživjela nasilje
- 4.1.3. Počinilac nasilja
- 4.1.4. Porodica osobe nad kojom je izvršeno nasilje
- 4.1.5. Porodica osobe koja je preživjela nasilje
- 4.1.6. Porodica počinioca nasilja
- 4.1.7. Svjedok nasilja
- 4.1.8. Policija
- 4.1.9. Pravosuđe
- 4.1.10. Stručnjak u oblasti
- 4.1.11. Drugi

4.2. Drugi akteri

- 4.2.1. Policija
- 4.2.2. Pravosuđe
- 4.2.3. Zvaničnik bolnice
- 4.2.4. Stručnjak u oblasti
- 4.2.5. Svjedok nasilja
- 4.2.6. Porodica osobe nad kojom je izvršeno nasilje
- 4.2.7. Porodica osobe koja je preživjela nasilje
- 4.2.8. Porodica počinioca nasilja
- 4.2.9. Drugi

4.3. Identitet subjekta

- 4.3.1. Zaštićen / nije otkriven
- 4.3.2. Otkriven

5. ANALIZA

5.1. Naglasak na rodno zasnovanom nasilju

- 5.1.1. Da
- 5.1.2. Ne

5.2. Propitivanje stereotipa

- 5.2.1. Da
- 5.2.2. Ne

6. BILJEŠKE (citati i druge bilješke)

